

ЗЕЛЕ

НИТЕ

ДОА

ЃААТ

ЗЕЛЕНИТЕ ДООЃААТ

публикација на проектот „Зелена иднина“ посветен на зелените вредности, социјална правда и антинационализам

ЦИВИЛ - Центар за слобода
Фондација Хајнрих Бел
Скопје, 2020

ЗЕЛЕНИТЕ ДООЃААТ!

Публикација на проектот:

ЗЕЛЕНА ИДНИНА

зелени вредности, социјална правда и антинационализам

Издавач: ЦИВИЛ – Центар за слобода

За Издавачот: Џабир М. Дерала

Уредник на публикацијата: Биљана Јордановска

Редакција: Маја Ивановска, Биљана Јордановска, Ангела Петровска, Дијана Тахири, Игор К. Илиевски, Дехран Муратов, Џабир Дерала

DTP & Design: Ариан Мехмети

Јазична редакција: Наташа Цветковска, Дијана Тахири

Оваа публикација е во партнерство со Фондацијата Хајнрих Бел.

Наодите и ставовите презентирани во оваа публикација се исклучиво на ЦИВИЛ и на автор(к)ите и не нужно ги отсликуваат ставовите на донаторот.

Контакти:

ЦИВИЛ, Максим Горки 31/1, Скопје, Република Северна Македонија
02/5209176 | civil@civil.org.mk | civil.macedonia@gmail.com

ISBN-10 608-4815-27-8
ISBN-13 978-608-4815-27-3
EAN 9786084815273

ВОВЕД...

Главната цел на проектот „Зелена иднина“ беше подобрување на перцепцијата на јавноста, едукација и активности што поддржуваат концепти на општество кое негува зелени вредности, социјална правда и антинационализам, и каде што тие се меѓусебно поврзани и разбрани од пошироката јавност и носителите на политичките одлуки.

Специфични цели беа подигање на свеста, едукација и промовирање на зелените вредности, социјална правда и антинационализам, преку теренска работа, мониторинг, презентации, настани и медиумско покривање, со цел да се влијае врз креаторите на политиките во земјава да го разберат и имплементираат единството и меѓусебната поврзаност на прашањата релевантни за ова проект.

Проектот се осврна на прашањата за лажни вести, говор на омраза и национализам кои се инфилтрираат во граѓанското општество и во политичките структури.

■ I. ЗЕЛЕНИ ВРЕДНОСТИ

ОРДАНОСКИ: НА ЗЕМЈАТА И СЕ ЗАКАНУВА ВИРТУЕЛЕН АСТЕРОИД НАРЕЧЕН КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ

„Тој ќе предизвика невидени катастрофи и во иднина. Но не сум тука да ви говорам за црни сценарија. Јас сум тука за една нова надеж која ја имаме. Едно светло во тунелот на климатските промени“, истакна Орданоски.

Надежта Орданоски ја гледа во младите луѓе.

„Кај младите повеќе не палат прикаските на политичарите. Денешното општество во кое живееме е стара верзија, нешто што веќе не функционира. Мора да донесеме нова верзија. Таа ќе ја донесат младите“, вели Орданоски.

На конференцијата тој го најави и проектот „Екомонитор“ делумно финансиран од Фондот за иновации, чие мото е дека борбата против загадувањето на воздухот започнува со неговото мерење.

„Ситуацијата со мерењето на загадувањето на воздухот во моментот во земјата е трагична!“, смета Орданоски.

За проектот „Екомонитор“ Орданоски вели дека тој претставува хиперлокално мерење на загадувањето на воздухот со стотици уреди во секоја општина кои ќе можат реално да го мерат моменталното загадување во секој момент. Идејата е сите податоци да бидат достапни за сите. Со тоа ќе се постигне една мрежа на сензори кои на неколку минути ќе испраќаат податоци до централни сервери, ќе се мерат гасови, притисоци, влажност на воздухот, ПМ честички, амбиентални звуци итн... Со овој проект Македонија ќе дојде и ќе избие во регионот на најдобро опремените држави во поглед на мерењето на загадувањето на воздухот. Но ова не е најбитната работа. Битна е прогнозата на загадувањето. По извесно време со податоци ќе можеме да предвидиме какво ќе биде загадувањето во одреден ден, во одреден час. Тоа е битно затоа што властите реагираат ретроактивно на загадувањето. На овој начин властите ќе можат да влијаат и реагираат проактивно во однос на загадувањето.

М. Ивановска

ЏАФЕРИ: НАДЕЖ ИМАМ, НО НИ ТРЕБА МНОГУ РАБОТА!

Зелените партии се многу популарни на стариот „З“ континент, се борат против климатските промени, па Зелените може да дојдат и во Северна Македонија. Стотици организации има кои работат на оваа тема, коалиции и партнерства исто така. Слушам дека наскоро ќе има и нова зелена политичка партија. Но дали овие организации ќе ја завршат работата што треба да ја завршат и дали ќе ја спасат планетата Земја од огромното загадување? Јас не верувам. Најискрено ви кажувам дека не верувам дека само тие се доволни. Се додека властите, министрите, пратениците, градоначалниците се возат во скапи автомобили, јас не верувам во тоа“, истакна Џафери.

Тој зборуваше за иницијативата на неговата организација за субвенционирање на филтри за фабриките во Тетово и Гостивар, иницијатива која беше прифатена од Владата, но одвоила само 40.000 евра кои не се доволни ниту за

една фабрика.

„Нема заштита за зачувување на животната средина доколку не изгласаме закони кои им даваат повеќе надлежности и права на државните инспекторати“, вели Џафери.

Тој смета дека зелените не можат да се справат со сите проблеми, се додека сите не станат Зелени.

„Не може да очекуваме само невладиниот сектор да ни ја заврши работата. Не можеме да сонуваме за Европа, додека работиме македонски. Можеме да плукаме и по Макрон, и Франција и Бугарија и сите, но дали навистина сме заслужиле? Треба да бидеме зелени без разлика на тоа дали сме левичари или десничари, дали сме Македонци, Албанци, Роми...“, рече Џафери, додавајќи дека тој се уште има надеж, но ни треба многу работа.

М. Ивановска

ЃУБРЕТО ВО НАС

Деновиве имав гостин од Чешка, кој, според расположенијата што му ги забележав шетајќи го низ Скопје, претпоставувам каков впечаток ќе понесе од кај нас, па ако сакате, и за нас. Прво, чинам, се развесели, или да бидам попрецизен, човекот од златниот град Прага се „газеше“ од смеење тогаш кога погледот му застануваше на бронзата и гипсот што ни ја красат/гнасат престолнината. Му објаснувам дека работата не е за смеење туку за плачење, дека ова и вакво Скопје е последица на една тоталитарна свест, на исчанчен естетски и етички критериум на една тиранска, силеџиска дпмнеовска власт која во кичот препознаваше убаво. Павел, така му е името, сега веќе сериозно, ми вели дека тоа може да се поправи, особено што гипсот (и гипсените луѓе, секако) е кршлив и од времен карактер.

Неговата втора расположба од нашето панорамско разгледување на Скопје е една учтива, срамежлива забелешка, па потоа претпотопски молк, предизвикан од грди слики, распослани безмалку на секој квадратен метар, од слики од кои, едноставно, не можете да побегнете. Тоа е пејзаж на ѓубре и валканост што напаѓа жестоко и прави да се чувствувате посрамено. Молчам и

јас, зашто, колку и да сакам нештата да ги подзачистам, напосто е невозможно сметот да се турне „под чергиче“.

Навистина, требаше ли некој отстрана да ни кажува колку ни е „прљав“ градот, дали секој од нас поединечно не се соочил со низа врамени слики на скопска мртва природа. Погледнете ги улиците и тротоарите – нови се, широки се, модерни се, речиси европски, но со додатоците произлезени од балканската ментална ситуација што ни е сè уште населена во главите и никако не сака да ги напушти; додатоци во вид на преполни контејнери, на исто толкаво количество смет околу нив, на преполни жардинјери и уште пополна нивна околина, на автобуски станици послани со тепих од догорчиња и хартивчиња, на клупи на кои се седело, се јадело, се пиело и се оставило она што веќе не можело да се употреби...

И уште: погледнете ги парковите, нивните „нови растенија“ пластичните кеси, шишиња, искинати и фрлени весници, хартии во сите бои и големини, амбалажа... погледнете ги спомениците, нивните подножја накитени со материјали кои не се од бронза, но упатуваат на размислата дека тука ги фрлила некоја свест примарна за бронзената доба, загледајте се и во ликовите на тие споменици – птиците си ја завршиле работата, ама не и комуналните служби. Што да се каже за реките, за плиткиот и валкан Вардар и за дебелите наслаги смет на неговите брегови, за Треска која жителите во нејзината близина, тамошните „екологисти“ ја препознале како депонија од повеќе

метарско ѓубре трансферирале од своите домови, шупи, штали, ниви... Биле ли странците во скопските населби (Павел не се осмелив да го одведем), ги навел ли патот, да речеме, кон Шутка или Чаир? Престојувале ли овде „по дождот“, кој првично природно ги мие скопските улици од сè со што деноноќно сме ги валкале, но потоа ги остава поплавени, калливи, тињосани и со непријатна миризба.

И кога сме веќе откриени од странците, не гледам причина докрај да не се „разгологазиме“ и да не проговориме, не само за Скопје, туку и за сета нечиста држава, каде нагледно и опипливо сме сведоци на руралната свест на голем број граѓани, на нивната ментална нехигиена и на погубната навика систематски да се уништува животната средина. Да, ние сме убава, топла, гостољубива и совршено несовршена земја со безброј слики кои неодоливо потсетуваат на митската Авгиева штала.

Во мојата рамка, на пример, маркантно се сместила сликата на историското Смилево каде непосредно до манастирот, во некогаш чистата рекичка и на нејзините брегови успеав да избројам 2.482.568 пластични шишиња (кој не верува, нека отиде и нека брои) кои заедно со непретројаните кеси, конзерви, шут, хартија, фекалии, едно умрено магаре, десетици мртви кокошки и други животни од непрепознатлив вид, питорескното село го престориле во огромна депонија која денес и Турците тешко би можеле да ја запалат. Или, да речеме, тука е и

оној контаминиран пејсаж во близината на Лазарополе кој педантните селани и сопствениците на викенд куќите го определиле за своја депонија, па така, организирано со камиони ѓубрето секој ден го носат на една височинка на патот и оттаму го истураат по падините на планината. Тука е и сликата на делницата на патот Велес-Штип на кој, како знамиња, ве отпоздравуваат закачените пластични кеси развезани на дрвјата. Тука се и валканите улици и плоштади, загадените градови, гратчиња и села, уништените паркови и излетнички места, мртвите реки и езера... Конечно, на сликата се забележува и еден зрел македонски патлиџан кој паѓа од височината на десеткатица во скопската општина Аеродром кој се распрснува пред вашите нозе и во миг се претвора во метафора. За едно ниво на свест, за еден погубен провинциски менталитет, за една примитивна сељачана која сè уште верува дека хигиената е заразна болест.

Завршувам, премногу ѓубре дури и за текст кој се занимава со темата ѓубре, плус не можам да побегнам од впечатокот дека си ја нагрдувам сопствената држава. Но, така е, еднаш ќе пишуваш со гордост кога ќе го видиш нејзиното убаво лице, вторпат со срам кога зад лицето ќе се појави ликот кој го сосидала она идиотско сознание дека кога станува збор за смет тој е за фрлање, не е важно каде и како, битно е ние да го исфрлиме и да се ослободиме од него. Значи, на ред доаѓа деконтаминација на свеста за да го исчистиме ѓубрето во нас.

РАДИШАНИ, ОД БЛИСКУ

Населбата Радишани важи за една од најчистите, најмирните и најорганизираните урбани средини, но, тоа важи само за внатрешноста на населбата. Главната улица преку која поминуваат возила до вториот, третиот влез во населбата, и до селото Љубанци, во комерцијалниот дел на населбата, не е безбеден за минувачите, особено за учениците на основното училиште „Ацо Шопов“. Како жителка на населбата, апелирам до општинските власти, односно до Општина Бутел, да преземе мерки за средување на хаосот на улицата „Радишанска“. Да се дислоцираат контејнерите на погодно место, за да се ослободат тротоарите за слободно и безбедно движење на граѓаните. Да не се дозволува паркирање на возилата, бидејќи трговскиот центар има паркинг, и да се казнат полицајците што повремено се појавуваат на улицата, но не преземаат никакви мерки.

Фотографиите се направени во 8, 30 часот претпладне. Од 7.00 до 7.30 часот тротоарите се преполни со паркирани возила од родителите што ги носат децата на училиште, така што мора да се движиме по улицата, често и да чекаме по неколку минути на место, бидејќи се ствара сообраќаен хаос.

Дијана Тахири

ДАЛИ СКОПЈЕ НАВИСТИНА САКА ЧИСТ ВОЗДУХ?

Баш сме гревчиња кога ќе кажеме дека сакаме чист воздух. Можеби темата не е актуелна во моментот, но на ситно се бројат неделите кога повторно ќе почне масовното кукање и „постирање“ на графи кои ќе покажат нов бран загадување со (у)ПМ 10 честички. Како и секоја година, веројатно ќе почнеме од почеток: Скопје сака чист воздух...и Битола, а богами и Тетово. Сакаме, ама нема. Тоа што го имало и веројатно ќе го има ќе биде препукување околу тоа дали жителите или големите бизниси се највиновни за фактот што ние и нашите деца и годинава ќе се гушиме.

За да го добиеме чистиот воздух во најкраток можен рок, би биле потребни драстични мерки кои не би биле популарни ни за жителите ни за надлежните. Ставање катанец на повеќето депонии и поригорозно контролирање на дивите депонии секако е возможно. Тоа ќе се одрази на нас и нашите навики - колку отпад ќе произведуваме и како ќе се ослободуваме од него. Да потсетиме дека фрлање кади сосе плочки и врати во езеро заштитено од УНЕСКО и не е најпримерен потег. Дополнително, загрижува фактот што повеќе од половина од возилата на нашите улици не ги исполнуваат ни најосновните еколошки стандарди кои важат за

европските земји.

Што да направиме? Да ги забраниме или конфискуваме старите возила и да ги натераме возачите да купат нови? Тоа е нереално, посебно имајќи предвид дека ако овие возачи имаат пари, не би возеле половен автомобил, туку би купиле нов, кој ги задоволува европските стандарди.

Но да бидеме фер во процената – дел од жителите (кои е тешко да се опишат како граѓани), ако можат и по потреба во тоалет би оделе со автомобилите. Оттука и препораката да се оди пеш на кратки дестинации паѓа на глуви уши, посебно ако се има предвид дека и дел од тротоарите и парковите се пренаменети во паркинг места за оние кои сакаат да се возат ама не сакаат да платат за паркирање. Дури и ако се обидете да избегате од авто сообраќајот, на пример до Водно, тоа не е возможно – глупаво е да се жалите за автомобили по планини и излетнички места, кога таму има паркинг. Тоа што автомобилите се перат во реки, како на Матка – е тоа не е битно. Тоа ќе се слика, ќе се објави на социјални мрежи и тука ќе заврши до следната реприза.

А зошто да не ги натераме да користат јавен превоз? Дури и ако го решиме проблемот со нередовноста на автобусите, колкумина од Вас би се осудиле во вторник и петок да се качите во тесен кинески автобус? Посебно ако застанува во близина на зелен пазар? Оние кои го почувствувале проблемот знаат точно на што се мисли.

Во ред. Сите на точак! И на тротинети! Ова секако е практична иницијатива која укажува на прогресивно размислување со кое дел од нас се поистоветуваат со Швеѓани или Холанѓани. Но ваквиот „филм“ се крши од моментот кога на велосипедските патеки ќе налетате на некој таленти кои ги скршиле заштитните столпчиња за да се паркираат. Како што може да утврдиме од бројни фотографии на социјалните мрежи, за некои жители автомобилот е синоним за инвалидска количка. За дел од жителите пак, велосипедските патеки се шеталишта. Тротоарите кои се веднаш до патеките, веројатно, не се доволно интересни, иако се, видно, доволно широки. Да не забораваме и на паркираните автомобили. Во одредени случаи, пешаците навистина немаат каде да одат. Ако нема велосипедска патека на која ќе треба да се прелетува преку паркирани автомобили и да се заобиколуваат кордони од пешаци, тогаш има улици. Кој ќе преживее со точак на скопска улица, нека раскажува.

Сето ова создава впечаток на безизлезна ситуација: дека колку и да се трудиме, нема шанси да го расчистиме воздухот. Но постои и алтернативен заклучок кој малкумина се расположени да го донесат – да тргнеме од себе, па потоа да се креваме против градот и надлежните. Се протестираше и треба да се протестира против аерозагадувањето, но за да имаме образ да упатиме вакви критики, треба да поставиме соодветен пример. Ако на пат кон протестите го фрлиме губрето од зграда низ балкон, па го стартуваме стариот

автомобил за да стигнеме на 100 метри подалеку и да се паркираме во среде парк, тогаш немаме образ да се буниме против аерозагадувањето. Да не заборавиме, децата за кои тврдиме дека се бориме го следат нашиот пример повеќе одошто ги слушаат нашите совети.

Александар Пешев

ЗА ИДНИНАТА И СРАМОТ ПРЕД ГЕНЕРАЦИИТЕ ШТО ДООЃААТ

Не знам за вас, ама јас се срамам од генерациите кои ќе дојдат да живеат на овие простори после мене.

Жив срам ме јаде кога ќе помислам каква земја сум затекнала при моето раѓање, а каква им оставам во аманет на тие што ќе живеат на овој простор после мене.

При секое патување низ државата, сè повеќе се срамам. За губрето и за езерата и за реките и за...

Најновиот срам ми е заради планините.

Оние прекрасни, покриени со шума или со планинско цвеќе, преубави комбинации на камен и зеленило, живеалишта на најразлични видови животинчиња, создавани со стотици илјади години, полни со приказни и волшебства.

Тие планини кои постепено исчезнуваат заедно со шумата и планинското цвеќе, преубавите комбинации на камен и зеленило, со живеалиштата на животинчињата, со приказните и волшебствата.

Според членот 8 од Законот за животната средина во постапувањето со околината треба да се воспостави начело на одржлив развој – „Заради задоволување на потребите за здрава животна средина, како и социјалните и економските потреби на сегашните генерации, без притоа да се загрозат правата на идните генерации да ги задоволат сопствените потреби, при преземањето на секоја активност или вршење на која било дејност задолжително треба да се води сметка за рационалното и одржливото користење на природните богатства.“

Член 14

Начело на превенција – “Мерките и активностите за заштита на животната средина се преземаат пред да дојде до штетни последици.“

Во Законот за минерални суровини пак, во членот 36 пишува – “Концесија за експлоатација на минерални суровини доделува Владата на Република Македонија.“

Наспроти многу добрата и јасна регулатива Владата (оваа и сите претходни по ред) ја уништува иднината на генерациите кои доаѓаат.

Токму Владата (оваа како и сите претходни по ред) стои зад каменоломот во Велес, и зад каменоломите

во Лабуништа, и каменоломите во гостиварско, и зад безмилосното искористување на песокот од реките, и зад сите ископини и места за експлоатација на минерали од оние 367 доделени или продолжени во јули 2019 година.

Токму Владата (оваа и сите претходни по ред) без ум и разум, без срам и перде, најсурово и неповратно го уништуваат нашето наследство од претходните генерации и ја уништуваат иднината на генерациите кои доаѓаат.

Секој од овие ископи (од прв до последен) прекршува повеќе одредби од Законот за заштита на природата и секој од овие ископи (од прв до последен) е направен на начин кој го загрозува здравјето на луѓето, а што е санкционирано со Законот за јавно здравје, и секој од овие концесионери се измотава со нас, вметнувајќи ја во своите елаборати одребата за „...рекултивација на просторот по завршувањето на експлоатацијата на минералните суровини“.

Јас навистина би сакала да видам како тоа се штити шумата и еколошките системи и заштитените животински видови од страна на сите овие концесионери. И би сакала да видам што се прави за заштита на населението од бучава и од прашина и од издувни гасови. И ве молам да ми покажете барем еден простор каде што се искористувале минерални суровини кој потоа е, како беше она „рекултивиран“.

Лично мислам дека треба да почнеме да поднесуваме кривични пријави против високите функционери во власта (сегашни и минати) согласно членот 218, членот 225-а, членот 226, членот 230, членот 232-а и секако

членот 234 од Кривичниот законик, сè додека не научат дека не смее да се уништува нашата сегашност и иднината на генерациите кои доаѓаат.

А, можеби во еден глас да побараме да се врати уставната одредба од 1946 година која гласи вака: „Член 84: Членовите на Владата на ФНРЈ се кривично одговорни за повредите на Уставот и на законите при вршењето на службената должност. Тие одговараат за штетата што ќе ѝ ја направат на државата со незаконска работа.“

Веќе доцниме. Многу.

ШТАЈНАКЕР: ЗАШТИТАТА НА ПРИРОДАТА И ЖИВОТНАТА СРЕДИНА Е НАЈГОЛЕМИОТ ПРЕДИЗВИК ВО РЕГИОНОТ

Гудрун Штајнакер е поранешна амбасадорка на Сојузна Република Германија во нашата земја. По завршувањето на нејзината мисија во Северна Македонија, Штајнакер е амбасадорка во Црна Гора, по што се пензионира. Како искусна дипломатка, но уште повеќе како активистка на граѓанското општество, Штајнакер е извонредно активна во повеќе полиња, од кои најголемо внимание посветува на зелените теми.

Сега е потпретседателка на Асоцијацијата Југоисточна Европа, организација што е во потрага по градење мостови меѓу политичката дебата, научниот дијалог и социо-културната размена посветена на Југоисточна Европа, формирана во 1952 година.

Нејзината посета на Скопје поврзана со темите со кои се занимава во овој период, ја искористивме да направиме краток разговор на актуелни теми.

ЦИВИЛ МЕДИА: Во контекст на нашите големи очекувања од одлуката во Брисел за почеток на преговорите за влез на Северна Македонија во ЕУ и вие како поранешна амбасадорка на Германија во Северна Македонија, би сакал да ве прашам, со оглед дека сте многу активни во регионот, како дел од организации што работат во регионот, која е вашата перцепција за македонскиот напредок во однос на ЕУ, во светло на очекуваната одлука за што овие денови се очекува да се донесе во Брисел за датум за преговори за пристап на Северна Македонија во ЕУ?

ШТАЈНАКЕР: Јас сум убедена дека Северна Македонија направи многу чекори во вистински правец. Мора да речам дека откако новата Влада ја презеде власта во 2017 година, неверојатно е што постигнаа. Секако, свесна сум, исто така, и за многуте проблеми во вашата земја, социјални, политички, а сега како активистка за заштита на животната средина, работам за невладина организација „Euro Nature“ во Германија, свесна сум и за овие проблеми. Мислам дека тие можат единствено да се решат во процесот на прифаќање на земјата во ЕУ. Навистина ми е драго што германскиот Парламент одлучија за поддршка на отворање на процесот на датум за преговори. Навистина се надевам дека Брисел и другите ЕУ влади ќе го следат примерот. Навистина сум

оптимистична дека тоа ќе се случи и дека од наредната година Северна Македонија веќе ќе ги води пристапните преговори и тогаш ќе започне процесот на приближување кон ЕУ, правилата и стандардите, вклучувајќи го и Поглавје 27. Тоа е област во која навистина бев активна во последната земја во која бев амбасадорка, Црна Гора.

Мислам дека заштитата на животната средина и природата е можеби најголемиот предизвик и задача во регионот. Се разбира, во контекст на социјалниот и економски развој, затоа што знаеме каква е ситуацијата, а младите образовани луѓе уште масовно се иселуваат од регионот. Тоа е огромен проблем и за Северна Македонија, но и за другите земји. Ние, посебно, јас како поранешен германски дипломат и Германија како важна земја-партнер на РСМ, треба да направи што е можно за овој процес да се прекине и младите луѓе откако успешно ќе се едуцираат во Германија или било каде во Европа, да се вратат назад и да помогнат да за развој на вашата земја.

Природата и животната средина е најважните средства што мора да ги заштитите и развивате и дури тога ќе можете и да профитирате од нив.

И посакувам на Северна Македонија сè најдобро и сум навистина оптимистка дека со следните чекори што ќе дојдат вие ќе бидете успешни. Има навистина прекрасни луѓе во вашата земја и секогаш кога сум тука, последен

пат бев во 2017, се среќавам со овие прекрасни луѓе, со вашето многу активно граѓанско општество. Се надевам дека, особено младите луѓе, ќе ја гледаат иднината овде, во оваа земја, во овој регион и дека влезот во ЕУ ќе придонесе да бидат оптимисти и да ги инвестираат своите капацитети тука, во нивната држава.

разговорот го водеше: **Џабир Дерала**

обработка на текст и транскрипт: **Биљана Јордановска**

ТАРАВАРИ: ИНГЕРЕНЦИИ НЕМАМЕ, ИНВЕСТИТОРИТЕ ГИ ПРЕПРАТИВМЕ ВО ВЛАДАТА, РЕАКЦИЈА НЕМА

Градоначалникот на Гостивар, д-р Арбен Таравари, отворено и директно говори за ЦИВИЛ Медиа за еколошките проблеми што го мачат градот и општината. Проблемите со кои се соочува локалната администрација и жителите на Гостивар се илустрација колку политиката на централно ниво е оддалечена од зелените политики и практики и колку тоа лошо влијае на квалитетот на животот. Гостивар „произведува“ 80 тони отпад дневно. Сето тоа се депонира во регионалната депонија Русино што е на 600 метри воздушна линија од строгиот центар на градот. Општинските власти во Гостивар, како и насекаде низ земјава, немаат ингеренции над отпадот. Од друга страна, депониите кои сега се најголемиот проблем на сите населени места низ земјата, претставуваат сериозен стопански потенцијал. Но, за сега, тоа се само црни еко точки...

ЦИВИЛ Медиа: Каков е односот на општината кон зелените теми, кон заштитата на животната средина во регионот и во општината?

Таравари: Ние како нова администрација во Општина Гостивар за овие две години почнавме со изработка на нова стратегија, бидејќи воопшто немаше стратегија, генерално за екологијата, која ја изработуваат вработените во општината, кои се под тој сектор, потоа невладините во Гостивар. Во таа работна група ангажиравме луѓе од Тетово и Скопје, и се надевам дека до крајот на годината ќе имаме стратегија на Општина Гостивар, како да се однесуваме кон животната средина. Инаку, можам да кажам дека Општина Гостивар е една од општините која највеќе инвестира во зелените површини, и се обидува да ги зачува парковите што постојат градот. Нормално е дека постојат еколошки проблеми, посебно со загадувањето на воздухот, бидејќи блиску до нашата општина, не подалеку од еден километар, се наоѓа регионалната депонија Русино, којашто е депонија на сите девет општини во Полошкиот регион. Колку и да правиме за животната средина, сепак е малку, но барем да почнеме со една стратегија, да видиме каде би бил нашиот град, нашиот регион, во следните пет или десет години.

ЦИВИЛ Медиа: Каков е односот меѓу локалната и централната власт во однос на темите како што е депонијата?

Таравари: За жал, немаме никаков однос. Со новиот министер, ќе видиме, но досега, речиси сме немале никаква комуникација во однос на овие теми. Се надевам дека со новото раководство во министерството, ќе изнајдеме некаква комуникација и да размислуваме заедно за проблемите бидејќи депонијата Русино не е проблем на Општина Гостивар, туку е проблем на целиот регион. Знаете дека од пред година и пол, ингеренциите над депонијата се одземени од страна на владата, не само за Општина Гостивар, не само за Русино, туку за сите регионални депонии, така што ние сме со врзани раце. Не можеме да направиме ништо, да инвестираме или да размислуваме што понатаму, со таа регионална депонија. Иако, искрено да кажам, во нашата општина се дојдени повеќе инвеститори, коишто се заинтересирани за инвестирање, за рециклирање на отпадокот и понатаму, произведување енергија, што е тренд во светот, меѓутоа, бидејќи немаме надлежности, не можеме ниту да зборуваме.

Истите тие инвеститори ги препративме во Владата, односно, до премиерот и надлежното министерство, но од таму нема никаква реакција. Јас би упатил еден апел до централната власт, или нека изнајдат решение, бидејќи тие ги имаат ингеренциите врз таа депонија, или нека ни ги вратат, па да седнеме како Полошки регион и данајдеме некое решение коешто би било подолгорочно за депонијата Русино, бидејќи таа е рак рана на Општина Гостивар, бидејќи е многу блиску до нашата општина, и таа е најголемиот загадувач на воздухот.

ЦИВИЛ Медиа: Каква ви е комуникацијата со другите локални власти, на пример со Тетово и другите општини, во врска со ова прашање, бидејќи сепак е регионална депонија?

Таравари: Имаме релативно добри односи, бидејќи месното население до пред четири-пет месеци не дозволуваше да се фрлаат никакви отпадоци од другите општини, меѓутоа веќе постои добра комуникација, од десет барања на локалното население, ми се чини дека четири или пет се реализирани. Едното барање беше асфалтирање на патот, другото беше испитување на почвата и водата во околината на Русино, да се стават прегради околу депонијата, веќе се направени одредени инвестиции, од сите општини. Меѓутоа, потребен е посериозен пристап, за да дозволи месното население сите општини да ја користат таа депонија како регионална.

Таравари: Влез во депонијата не би требало да наплаќаат, но општината нема никакви ингеренции таму. Фото: Џ. Дерала/ЦИВИЛ

ЦИВИЛ Медиа: Ако депонијата е под надлежност на Владата и Министерството за животна средина, зошто се наплаќа влез во депонијата?

Таравари: Не би требало да наплаќаат, општината нема никакви ингеренции таму. Повремено го ангажираме јавното претпријатие Комуналец од Гостивар, за одредени активности. Преку јавното претпријатие

ангажиравме една фирма за досредување, бидејќи се работи за еден огромен отпад што доаѓа од целиот град, а понекогаш се случува и од околните општини да однесат нешто, тоа е. Јас не знам ниту кој наплатува, треба да се преземат одредени мерки кон тие што наплатуваат. Но, бидејќи не се под наша надлежност, не можеме да преземеме нешто.

ЦИВИЛ Медиа: Кој би требало да преземе мерки?

Таравари: Владата или надлежното министерство. Треба да одат на лице место и да видат кои се тие што наплатуваат влез во депонијата. И се надевам дека во најскоро време ќе преземат одредени активности, да го спречат тоа и да не се случува понатаму.

Дијана Тахири

МИТКО ЈАНЧЕВ, ГРАДОНАЧАЛНИК НА КАВАДАРЦИ: МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ЕКОЛОГИЈА ТРЕБА ПОВЕЌЕ ДА РАБОТИ (1 ДЕЛ)

Митко Јанчев е единствениот градоначалник на урбана општина од редовите на ВМРО-ДПМНЕ. Тој е спешен бизнисмен и политичар, со истенчено чувство за локалните прашања, особено во доменот на заштитата на животната средина. Од теренот, дознаваме дека тој е омилен меѓу своите сограѓанки и сограѓани, без оглед на политичката или друга припадност. Тимот на ЦИВИЛ Медиа направи интервју на две големи теми: локални политики и практики со акцент на зелените политики, додека во вториот дел се осврнуваме на актуелните политички состојби во земјата.

ЦИВИЛ МЕДИА: Каква е релацијата на општина Кавадарци со централната власт? Како се одразува незавршениот процес на децентрализација на државата, на локалните политики и практики во оваа општина?

ЈАНЧЕВ: Јас како единствен градоначалник, на урбана средина, од редовите на ВМРО-ДПМНЕ, и како победник на последните локални избори, кој од другата страна има Влада, односно власт на Социјалдемократскиот сојуз, кој е директен противник на нашата партија ВМРО-ДПМНЕ, имајќи го предвид и недовршениот процес на децентрализацијата, што самиот го споменавте, за волја на вистината, по година и седум месеци од мојот мандат, имаме супер релации и супер соработка. Тоа морам вака конкретно и јасно да го кажам, без да го политизирам.

Сите стратешки проекти, коишто беа во мојата изборна програма, се поддржани од Владата. Се работи за неколку постратешки проекти како влезот во Кавадарци, Западен Булевар, изградба на мост во селото Ваташа, реконструкција на повеќе патишта, и во делот на предучилишна заштита, каде што добивме грант од 850.000 евра за комплетна изградба на нова градинка преку Министерството за труд и социјална политика, преку Светска банка.

Сакам децидно да кажам дека покрај тоа што можат, ако сакаат, заради тоа што не се довршени процесите на децентрализација, да ја опструираат и на некој начин да ја кочат општината, но за волја на вистината, кавадарчани и јас како градоначалник имаме успех на тој пат и немаме никаква пречка во делот на тоа што централната власт е на друга страна од општинската власт.

За комуникацијата и соработката со Владата, Митко Јанчев, градоначалник на Кавадарци, вели: „За волја на вистината, по година и седум месеци од мојот мандат, имаме супер релации и супер соработка. Тоа морам вака конкретно и јасно да го кажам, без да го политизирам.“ / фотографија: М. Ивановска/ЦИВИЛ

ЦИВИЛ МЕДИА: Но, секако, незавршениот процес подразбира и одредени незавршени работи.

ЈАНЧЕВ: Незавршениот процес остава простор на човекова волја, или во делот на недовршени закони или недовршени овластувања. Тоа значи дека доколку успееме да се движиме кон комплетна децентрализација на самите општини, а очигледно е дека се бориме за поголема децентрализација, и во делот на образованието, јавниот ред и мир, блок дотациите, повратот на ДДВ, градоначалниците ќе имаат повеќе одврзани раце.

ЦИВИЛ МЕДИА: Кога дојдовте на власт како градоначалник во 2017 година, уште во првите месеци покажавте иницијатива во делот на заштитата на животната средина. Имавте неколку интересни и невообичаени, а во смисла на буџет не премногу скапи, чекори кои ги направивте. Каков беше одзивот на јавноста, а секако и на институциите на централно ниво, на тоа што Вие го предложивте? До каде е таа работа?

ЈАНЧЕВ: Во делот на заштитата на животната средина и екологијата, просторот е многу голем и сметам дека и како централна власт, и како држава, и како општини сме сè уште на многу ниско ниво.

Започнавме со неколку иницијативи со кои се покажавме дека можеме да мрднеме од мртва точка и со помалку средства и помалку пари да постигнеме барем намалување на загадувањето на животната средина и на амбиенталниот воздух. Успеавме да инсталираме четири мерни станици, преку донација преку Универзитетот Гоце Делчев од Штип. Тие четири мерни станици ги имаме он-лајн и ги детектираме сите проблеми, кога, каде и во кое време се случуваат загадувањата.

Овие мерни станици се добри и за правење анализи, затоа што пред се ние сме земјоделски регион, во делот на почвата, врнежи, температури и така натаму. Со овие анализи можеме да го намалиме и количеството на пестициди коишто ги користат лозарите, особено во делот кога и како треба да се заштити самата земјоделска култура.

Направивме повеќе субвенции во однос на грејните тела. Дадовме повеќе од 350 грејни тела. Два пати до сега дадовме донации од велосипеди и заинтересираноста беше многу голема. Организиравме повеќе акции во делот на екологијата и социјалната заштита.

Во делот на екологијата, исто така, земавме и пософистицирани машини за дневно одржување на хигиената во градот. Се работи за триметларки, кои се во секојдневна употреба и корист на граѓаните, кои го собираат ѓубрето и пуштаат вода за обеспрашување на самата подолога, дали е тротоар, улица или булевар.

Направивме акции за позеленување на повеќе површини кои беа ризични во делот на клизишта, поројници и голеи ридови, коишто ги оплеменивме со соодветни дрвца.

Најбитната работа којашто мислам дека ја направивме е во делот на превентива од заштита на пожари, со тоа што направивме парцелизација на повеќе витални места. На пример локалитетот Љубаш којшто е белите дробови на Кавадарци. Со помош на механизација направивме парцелизација на самиот локалитет, за во случај да дојде до пожар, имаме пристапни патишта и парцели од помал обем, за да можеме многу полесно да делуваме.

Митко Јанчев, градоначалник на Кавадарци: „Во делот на заштитата на животната средина и екологијата, просторот е многу голем и сметам дека и како централна власт, и како држава, и како општини сме сè уште на многу ниско ниво.“

ЦИВИЛ МЕДИА: Од каде ги добивте овие идеи односно планови?

ЈАНЧЕВ: Секојдневно работиме со службите.

ЦИВИЛ МЕДИА: Имате служба која тоа го направила?

ЈАНЧЕВ: Не. Нема класична служба. Во делот на секојдневното работење и во делот на наидување на проблемите на службите на коишто самите укажуваат. На пример, дека немаат пристап на Љубош. Оттука ни дојде идејата дека прво треба да направиме пристап.

ЦИВИЛ МЕДИА: Значи тука, во вашата канцеларија се носат овие идеи.

ЈАНЧЕВ: На некој начин тоа се спонтани идеи кои произлегуваат од секојдневната комуникација со нашите служби и институции.

Митко Јанчев, градоначалник на Кавадарци: „Министерството за животна средина треба малку поактивно да работи. Мислам дека треба пред се да се направи насочување кон заштита на тоа што го имаме, а потоа и проширување во делот на самата природа, региони, локалитети и така натаму.“

ЦИВИЛ МЕДИА: Во таа смисла, дали Министерството

за животна средина има некаква функција во поддршката на вашите идеи? Каква е вашата релација со Министерството? Што мислите за нивната работа?

ЈАНЧЕВ: Министерството за животна средина треба малку поактивно да работи. Мислам дека треба пред се да се направи насочување кон заштита на тоа што го имаме, а потоа и проширување во делот на самата природа, региони, локалитети и така натаму.

Јас сум секогаш поборник за тоа прво да го заштитиме она што го имаме, а потоа да почнеме да градиме и да го доградиме тоа што треба. Нормално, подобро е ако ги правиме овие работи паралелно, но ако не се трудиме да го заштитиме сегашното или тоа што го имаме, тоа за мене е неприфатливо.

Разговорот го водеше: **Џабир Дерала**

Обработка на текст и транскрипт: **Маја Ивановска**

ЗАГАДУВАЊЕТО ВО СКОПСКО ЌЕ СЕ ПРЕПОЛОВИ БЕЗ ЧЕТВРТИНА ОД ЌУМБИЊАТА

Загадувањето на воздухот во Скопје и околината ќе се намали за повеќе од половина ако секое четврто домаќинство кое се грее на дрва го смени начинот на загревање, а секое десетто домаќинство стави современа топлотна изолација на својот дом, покажува анализата „Скопје се загрева“, изработена во соработка со Програмата на Обединетите нации за развој-УНДП, и објавена уште во декември 2017 година. Според тоа истражување, 90 отсто од загадувањето со ПМ честички доаѓа од домаќинствата, 45 отсто од домаќинствата во Скопската котлина се грееат на дрва, за што во грејна сезона трошат 317.000 тони дрва, а 92 отсто од домовите немаат соодветна топлотна изолација. Половина од домаќинствата, се нагласува во истражувањето, немаат никаква топлотна изолација.

Во првото сеопфатно истражување за начините на греење во Скопската котлина, спроведено на репрезентативен примерок од 5.044 домаќинства, од кои околу една

третина жители на руралните населени места во околината на Скопје, се проценува дека во Скопската котлина има 133.633 домаќинства, од кои 73.220 (речиси 45 отсто) се греат на дрво, околу 51.000 (31 отсто) на струја, а околу 35.000 или 21 отсто се приклучени на централно греење. Само околу 2.500 домаќинства, или 1,5 отсто во моментот се загревале со печки на пелети.

Студијата се состои од пет документи, во кои се анализира состојбата и се даваат предлози како да се подобри. Детално, сите мерки и активности се презентирани во документот: Патоказ за намалување на локалното загадување на воздухот предизвикано од греењето на домаќинствата 2017-2025:

„Си поставуваме амбициозна цел: Значително намалување на емисиите на загадувачки супстанции од загревањето на домаќинствата во Скопската котлина како најголем локален загадувач на воздухот, или намалување на емисиите на:

PM10 и PM2,5 за 62%;

CO и SOx за 50% и 54%, соодветно;

NOx за 22%“

За да се постигне оваа цел, во студијата се предлагаат мерки, или сценарио „Скопје дише“, кои до 2025 треба да опфатат четири петини од градските и 42 отсто од руралните домаќинства:

„Промена на постојните печки на огревно дрво, јаглен и

нафта со поефикасни печки на огревно дрво, печки на пелети, топлотни пумпи (вклучувајќи инвертер клима уреди) или централен систем за греење на природен гас. Примена на мерки за енергетска ефикасност на домовите. Зголемување на бројот на корисници на системите на централно греење“

За да се намали локалното загадување од загревањето на домаќинствата, според студијата потребно е половина од домаќинствата во урбана средина и една четвртина во рурални средини до 2020 година да бидат опфатени со некоја од мерките или 81,3 отсто и 42 отсто до 2025 година за урбана и рурална средина соодветно.

Околу 20.000 домови, или 12 отсто од домаќинствата, треба да добијат топлотна изолација по највисоки стандарди, а околу 27.000 домаќинства треба да добијат поефикасни печки на дрво. Околу 9.000 домаќинства треба да почнат да се грееат на печки на пелети, 22.000 со топлотни пумпи, 3.150 со печки на гас, а 10.000 домаќинства да се приклучат на системот за централно греење.

„Доколку се реализираат целите од сценариото „Скопје дише“ вкупниот број на домаќинства кои ќе користат огревно дрво ќе се намали за околу 18.000, односно, вкупниот број домаќинства кои ќе користат огревно дрво во 2025 година ќе изнесува 35,4% од вкупниот број домаќинства“, проценува студијата.

Вкупната цена на целото „сценарио“ веќе беше објавена и изнесува 378 милиони евра. Но, далеку најголемиот дел од проценетите трошоци, поточно 325 милиони евра, „ би биле наменети за спроведување на

мерки за подобрување на енергетската ефикасност во домаќинствата (фасади, кровови, подови и сл) кои ќе ги исполнат строгите и највисоки критериуми за енергетски ефикасен објект според соодветните национални прописи“, се наведува во студијата. „Моделирањето покажа дека најмногу инвестиции се потребни за мерката: изградба на енергетски ефикасни објекти, што значи дека активностите кон целните групи домаќинства со енергетски неефикасна фасада на домот и домаќинства со енергетски неефикасен кров на домот ќе бидат макотрпни, но исто така треба да се едни од приоритетните, бидејќи ќе се имплементираат во текот на целиот период до 2025.“

Сите други мерки заедно се проценети на 53 милиони евра.

„Затоа, ова е максимална очекувана сума на вкупни трошоци, кои се очекува да бидат финансирани од повеќе страни, за кои треба да се изработи план за финансирање“, стои во студијата.

Студијата предлага првичните активности, за да се постигне поголем ефект кон локалното загадување, да бидат насочени кон домаќинствата кои користат јаглен (0,4 отсто) и дрво за греење.

„Тие да бидат пред се насочени кон општините кои најмногу учествуваат во потрошувачката на огревно дрво како: општина Центар, општина Гази Баба, општина Сарај, општина Кисела Вода, општина Ѓорче Петров, општина Бутел, но и кон општините од град Скопје каде огреветното дрво е речиси единствениот енергент кој се користи за загревање на домовите (Шуто Оризари,

Сарај) и сите останати општини од Скопскиот регион кои не се дел од Град Скопје. За домаќинствата кои се греат на огревно дрво или јаглен, а истовремено спаѓаат и во целната група со ниски месечни примања потребно е да се издвојат финансиски средства за да им се помогне при промената на технологијата за греење или при изолација на домовите.“

Најдобри резултати за кратко време, без поголема инвестиција, според студијата, би се постигнала со повторно вклучување на домаќинствата кои се исклучиле од системот за централно греење.

Игор К. Илиевски

Еколошките налепници на автомобилите можат да влијаат на помалку од 0,38 отсто од загадувањето на воздухот

Забраната за движење на автомобили без еколошка налепница може да влијае на помалку од 0,38 отсто од загадувањето на воздухот со вкупни цврсти честички, покажува споредбата на податоците од неколку државни студии.

Собраниската Комисија за економски прашања во вторникот прифати четири од 13 амандмани на текстот на предлог-законот за изменување и дополнување

на Законот за возила. Со нив се отфрли предвидената обврска возилата задолжително да подлежат на еколошка категоризација според степенот на загадување, но се воведува забрана за управување на некатегоризирани возила, или возила без зелена налепница, во зони што при зголемено загадување ќе им бидат забранети за движење. Во деновите кога локалните власти ќе прогласат таква забрана, во тие зони ќе може да се движат само возила со зелена маркичка.

Сообраќајот учествува со нецели 2 отсто во вкупното загадување со цврсти честички ПМ 10 и ПМ 2,5, стои во Планот за чист воздух, што Владата го усвои во ноември лани, со најава дека за две години ќе го преполови аерозагадувањето во Скопје, а за третина ќе го намали во другите градови. Истите податоци се наведени и во последниот Годишен извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина, објавен на веб-страницата на Министерството за животна средина и просторно планирање, но и во другите слични документи. Според податоците, сообраќајот учествува со 3,5 отсто во емисиите на ПМ 2,5 и со 1 отсто во загадувањето со ПМ 10, или со вкупно 1,9 отсто во испуштањето на вкупни цврсти честички (Total suspended particles – ТСП).

„Се очекува дека уделот на сообраќајот во емисиите на цврстите честички би се зголемил при примена на национални емисиони фактори за пресметка на емисиите од кочење и абење на гумите на автомобилите,

но не се очекува дека сообраќајот би станал и клучен извор во емисиите на овие загадувачки супстанции. Овој сектор и покрај тоа што има низок удел во вкупните емисии на национално ниво има значително влијание врз измерените концентрации на локално ниво. Сепак, останува фактот дека доминантната примена на дрвата за затоплување на домикинствата како и непримената на најдобри достапни техники за редуkcија на емисиите во големите термоелектрани придонесуваат овие извори да се најдоминантни во емисијата на прашина на национално ниво“ стои во последниот Годишен извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина, објавен на веб-страницата на Министерството за животна средина и просторно планирање.

И во Скопје, сообраќајот произведува околу 4 отсто од ПМ 2,5 честиците, покажува студија на МАНУ презентирана на конференцијата „Загадување во градовите на Република Македонија: кои се решенијата?“ во ноември лани.

Но, главната вина во испуштањето на ПМ честици лежи во дизел-возилата. Тоа, пак, уште повеќе го намалува учеството на патничките автомобили во загадувањето со овие честици.

Според податоците на Државниот завод за статистика, околу половина од автомобилите возат на дизел, но ова гориво го користат повеќе од 90 отсто од автобусите и

камионите. Осумдесет отсто од дизелот што се продава во земјава го трошат автобусите и камионите, се посочува во Националниот план за заштита на воздухот 2013-2018, подготвен од Министерството за животна средина и просторно планирање.

Според овие податоци, од нецели 2 отсто учество на сообраќајот во емисиите на цврсти честички (ПМ), на камионите и автобусите, според потрошувачката на дизел, отпаѓаат 1,52 отсто, а останатите 0,38 остануваат на сметка на сите дизел автомобили во земјава.

Прашањето за ефикасноста на еколошките налепници беше поставувано многу пати во расправите за законските измени. На последната расправа, и заменик-министерот за економија Кире Наумов се согласил дека мерката нема да го реши загадувањето, но нагласил дека во секој случај ќе придонесе во негово намалување.

Еколошки возила само скопјани би ги чинеле 686 милиони евра

За речиси да нема загадување со ПМ честици од возилата, кои сега емитуваат околу 4 отсто од овие честици во Скопје, и да се намали загадувањето со други штетни гасови до 2025 година,скопјани би требало да потрошат околу 686 милиони евра за замена на возниот парк, стои во студијата „Транспортот во Скопје реалност и предизвици“ објавена од МАНУ во ноември лани. Собраниската Комисија за економски пашања во вторникот го прифати предлог-законот за изменување и дополнување на Законот за возила, со кој воведе еколошки налепници за возилата. Налепниците не се задолжителни, предвидуваат законските измени, но возила без зелена маркичка ќе имаат забрана за движење во денови со големо загадување на воздухот.

Според студијата, сообраќајот во Скопје во 2015 година учествувал со 80 отсто од емисиите на азотни оксиди, 20 отсто на јаглерод монооксиди и со 4 отсто во емисиите на ПМ честички.

„Иако транспортот најмногу учествува во емисиите на NO_x (азотни оксиди), вкупно измерените концентрации на NO_2 во 2015 година (од сите извори) не ги надминуваат дозволените гранични вредности за заштита на здравјето на луѓето. И покрај тоа, потребно е да се оди во насока на промена на возниот парк со замена на дизел возилата (како најголеми емитери на NO_x во транспортот) со хибридни или електрични, што е предложено како мерка во оваа студија.“

Со сценарио „Движење во вистинска насока“, кое предвидува низа предложени мерки, според МАНУ, во 2025 година емисиите на загадувачки супстанции би се намалиле во однос на денешните за 89 отсто во ПМ честичките (од 4 на 0,44 отсто), 9 отсто во емисиите на јаглерод монооксид и 63 отсто за азотните оксиди.

„За да се реализира сценариото ‘Движење во вистинска насока’ потребно е да се потрошат дополнителни 686 милиони EUR споредено со сценариото ‘Исто како сега’. Ако овие дополнителни вложувања се сведат на годишно ниво, излегува дека секоја година треба да се инвестираат дополнителни 85,7 милиони EUR. Најголем дел од овие средства треба да дојдат од приватните и

физичките лица. Овде повторно треба да се потенцира дека дополнителните вложувања не значат и повисоки трошоци, затоа што вкупните трошоци во времето на експлоатирање на возилата во сценариото 'Движење во вистинска насока' споредено со сценариото 'Исто како сега' се пониски", стои во студијата.

Со дополнителни анализи направени за студијата, „ со електрификација на секторот транспорт, до 2025 година може да се отворат околу 230 дополнителни работни места од кои најголем број во инфраструктурата. Исто така, пресметано е дека со реализацијата на сценариото 'Движење во вистинска насока' бројот на смртни случаи ќе се намали за 7 и воедно ќе се овозможи намалување на бројот на болни од разни заболувања предизвикани од штетните РМ емисии“.

Меѓу мерките кои за тоа треба да се применат се промена на методологија на утврдување еколошка такса, зголемување на цена на дизелот, субвенции од 5.000 евра за електрични и 2000 за хибридни, или околу 10 милиони годишно, забрана за увоз на возила постари од 8 години, контроли на издувни гасови и казни. Такси-возилата треба да се заменат и да станат 60 отсто електрични и 40 отсто хибридни, треба да се намали учеството на дизел автобуси во градскиот превоз и да се воведат еколошки налепници за возилата, стои во студијата.

Според податоците од студијата, во 2016 година во Скопје биле регистрирани околу 36 отсто од возилата во земјава. Околу 22 отсто биле возила на правни лица. На дизел возеле малку повеќе од една третина од автомобилите, повеќе од две третини од товарните возила и 90 отсто од автобусите.

„Во Скопје, во 2016 година 39 отсто од патничките автомобили, дури 63 отсто од лесните товарни возила и 44 отсто од автобусите имаат EURO4 или повисок стандард. Од друга страна, 40 отсто од тешките товарни возила имаат стандард понизок од EURO1 (кој е воведен во 1992 година)“, наведува студијата.

Игор К. Илиевски

Кумбињата во Скопје загадуваат колку 17 милиони автомобили

Кумбињата во 17 општини во Скопската котлина во една грејна сезона загадуваат колку речиси 17 милиони стари дизел автомобили кои во истиот период секојдневно би минувале по 20 километри на ден, покажуваат податоците од истражувањето „Скопје се загрева“ што од јануари до септември 2017 година го спровела Програмата на Обединетите нации за развој-УНДП во соработка со Град Скопје и Министерството за животна средина и просторно планирање. Тоа е прво сеопфатно истражување за начините на греење во Скопската котлина, спроведено на репрезентативен примерок од 5.044 домаќинства, од кои околу една третина жители на руралните населени места во околината на главниот град.

Според истражувањето, се проценува дека во Скопската котлина има 133.633 домаќинства, од кои 73.220 (речиси 45 отсто) се греат на дрво, околу 51.000 (31 отсто) на струја, а околу 35.000 или 21 отсто се приклучени на централно греење. Само околу 2.500 домаќинства, или 1,5 отсто во моментот се загревале со печки на пелети.

Главните наоди на истражувањето се дека „Греењето е најголемиот загадувач на воздухот во Скопската котлина, и тоа загревањето на домаќинствата во најголем дел“ и дека „Студиите изработени во минативе две години покажуваат дека дури 90% од вкупните емисии на ПМ честичките доаѓаат од загревањето (огревно дрво) на домаќинствата“.

Наодите и препораките од истражувањето, во кое се земени предвид сите државни анализи и планови, се опишани во пет документи. Третиот документ е Патоказ за намалување на локалното загадување на воздухот во Скопската котлина предизвикано од греењето на домаќинствата 2017-2025 година, и содржи примери колку едно семејство загадува, споредено со еден автомобил.

„Според податоците од анкетата едно семејство во Скопската котлина во текот на една грејна сезона троши 8,38 т3 огревно дрво. Огревното дрво кое што тие го

користат е со влажност од 20% (прифатлива влажност). Според ова, семејството во атмосферата емитура околу 41 kg PM_{2,5} односно 42,5 kg PM₁₀ во текот на грејната сезона.“

За да се види колку домаќинствата загадуваат направена е споредба со емисиите од едно возило.

„Еден од членовите на ова семејство кое живее во Ѓорче Петров, оди на работа во Аеродром и дневно во двата правци поминува 20 km. Семејството има прилично стар дизел автомобил од 2000 година со ЕУРО 3 стандард кој емитура 0,05 g/km PM (автомобилите на бензин немаат PM емисии). Во текот на грејната сезона ова семејство со својот автомобил поминува 3600 km, и според тоа емитува само 0,18 kg PM во текот на целата грејна сезона.“

„Според ова може да се констатира дека едно семејство кое користи огревно дрво во атмосферата испушта онолку PM колку што ќе испуштат 230 автомобили кои се возат секој ден и дневно поминуваат по 20 km.“, се заклучува во споредбата.

Со овој сооднос, сите 73.220 домаќинства кои се греат на дрва во Скопската котлина загадуваат колку 16.840.600 дизел автомобили со стандард ЕУРО 3 или помал, кои во цела грејна сезона би минувале по 20 километри

дневно.

„Доколку ова семејство реши да се префрли на печка на пелети за загревање на истата површина ќе емитува околу 1,6 kg PM10, што е иста количина со 10 автомобили кои дневно поминуваат по 20 km. Доколку семејството реши да го промени возилото со ново со ЕУРО 5 или ЕУРО 6 стандард (0,005 g/km) тогаш тие во текот на грејната сезона ќе емитираат 0,018 kg PM.“, се заклучува во студијата.

Игор К. Илиевски

Од „кранови“ до „шахти“ – лажните вести меѓу етиката и казните

„Се сеќавате на една вест која тврдеше дека замислете „бугарски кран влезе во Македонија, ќе се отстранува споменикот на Александар Македонски“ – после што мала група граѓани се собраа на плоштадот во Скопје да го бранат споменикот од бугарскиот кран. Денес сме сведоци дека сите тие така наречени вести – беа лажни. Имаа цел да манипулираат, да го вознемируваат населението.“ Вака премиерот Зоран Заев ја илустрираше потребата од заштита од лажните вести на конститутивниот состанок на Акциската група за координација на институциите на државата за борба против дезинформации и напади на демократијата, што во четвртокот се одржа на иницијатива на Владата.

„Лажните вести“, како што денес се нарекува манипулирањето со информации, од дозирано информирање до чисто дезинформирање, не се ниту нови, ниту ретки. Напротив, тие се секојдневни. А не се ни особено дискретни, од „бугарскиот кран“ (Александар си оди од „Македонија“: Пристигна кран за егзекуција од Бугарија) до „поклонување пред шахта“, или јулскиот снег во Аргентина.

Целта, како и на секоја вест, им е да допрат до што поголем дел од јавноста, било да е тоа од политички мотиви, како „кранот“ и „шахтата“, или, едноставно, од „економски“, како мамецот за кликови со откривањето на зимата на јужната хемисфера.

Акциската група на Владата што се конституира во четвртокот најави широка и сеопфатна дебата со сите заинтересирани страни, односно со „медиумите, медиумските и граѓанските организации, новинари и поединци кои се определени против злото наречено лажни вести“, преку која треба да ги дефинира проактивните мерки против намерното, смислено дезинформирање.

Во очекување на резултат од идните дебати, кои се алатките кои во моментот можат да се применат против „лажните вести“? Генерално, можат да се поделат во две категории, со полициски речник, „меки“ и „тврди“. Првите се мерењата на исполнетост на професионалните стандарди при известување, особено Кодексот на новинарите, или оценките на вистинитост на веста и етичноста на известувањето. Двете главни алатки во оваа категорија се интернет-страниците за проверка на вистинитоста на вестите и придржувањето кон професионалните стандарди, како веќе етаблираните „Вистиномер“ и „Критинк“, но и неколку понови, како и Советот за етика во медиумите, чија Комисија за жалби постапува по сите наводи за кршење на професионалните и етичките стандарди

во медиумите. Но, Комисијата, дури и кога ќе утврди прекршување на стандардите, може да изрече само „мека“, односно морална санкција – да побара „дезинформаторот“ да ја објави нејзината одлука на истото место каде што бил објавен текстот/прилогот со кој е прекршен Кодексот. Лани Комисијата донела 38 такви одлуки.

Втората, „тврда“ категорија се можностите за законско санкционирање на прекршувањата на новинарските стандарди. Една од можностите е Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, во чија примена има случаи на тужби од новинари против новинари или медиуми, но главно поради лична засегнатост од вест објавена во медиум. Во оваа сфера би била и примената на Законот за авторските и сродните права, како алатка за „присилна“ примена на новинарските стандарди. Конечно, тука е и Кривичниот законик, кој го санкционира „ширењето пораки“, но само ако предизвика или „создаде опасност од извршување“ дела како „тероризам“, „предизвикување национална, расна и верска омраза, раздор и нетрпеливост“ или „ширење на расистички и ксенофобичен материјал по пат на компјутерски систем“.

Додека оваа, „тврда“ категорија мерки има дискутабилна ефикасност во примената, „меките“ мерки се несомнено ефикасни. И сајтовите, и Комисијата брзо и навремено реагираат на манипулациите со информации и на прекршувањата на професионалните стандарди во

новинарството. Тие се неспорно ефикасни, но не и ефективни. Нивната работа, иако за многу ја подигнува видливоста на „лажните вести“ и ја зголемува свеста на јавноста за оваа појава, сепак не ги спречува.

Во меѓувреме, лажните вести продолжуваат со несмалено темпо и ентузијазам, од која било страна и од кои било мотиви, без реална одговорност за изречениот збор. За жал, сеуште нема дело, како „вербален тероризам“, на пример, за кое јавноста може да ги тужи трујачите со лажни вести.

■ II. СОЦИЈАЛНА ПРАВДА

НАУМОВСКИ: ЗА УРБАНАТА МАФИЈА ВО ТЕТОВО ВИНОВНИ СЕ И ЛОКАЛНАТА И ДРЖАВНАТА ВЛАСТ

Зеленото Тетово, како што во минатото се нарекувало и распознавало меѓу патописците во минатото, град со прекрасна природа и природни ресурси во подножјето на Шар планина. Денеска Тетово е град на сообраќајниот хаос, урбаната мафија која неконтролирано гради, паркови претворени во бетонирани плоштади и неплански градени објекти за разна намена. Сè помалку останува од Тетово од минатото, а новото руво на градот го красат депонии и никаква грижа на властите за заштита на животната средина и здравјето на граѓаните.

„Тетово во минатото имал многу зеленило, паркови, дури и градскиот плоштад тогаш беше еден од многуте паркови. Сега во Тетово, со новите урбанистички (не) планови немаме ниту еден парк. За жал, и по 5 години немаме урбанистички план и сè помалку зелени површини има во градот. Белите дробови на Тетово и Скопје, како што многу урбанисти ја нарекуваат Шар планина, место да се негуваат и чуваат, се предмет на дивокрадци каде бесрамно се сече шумата. Од друга

страна Шара преставува и една од најбитните ресурси за развој на економијата и туризмот. Имаме еден масив што започнува од Маврово па завршува кај Љуботен што насегаде во светот би бил искористен за развој на туризмот, планинарство. За жал, ние не само што ништо досега не сме направиле, туку и она малку што се направи не е како што треба и не функционира“, изјави граѓанскиот активист и соработник на ЦИВИЛ од Тетово, Перо Наумовски. со кого разговаравме за зелените вредности.

Екологистите од Тетово постојано апелираат да се реши конечно проблемот со ски центарот Попова Шапка и целиот масив на Шар Планина со долгорочно планирање. Како што вели Наумовски, апсурдот лежи во отпорот на локалните власти на иницијативите на екологистите да се прогласи Шар Планина за национален парк.

„Нема нови пошумувања, нема нови паркови, напротив и тоа што го има со урбаната мафија и со условите какви што се општината и државата, дополнително се уништува“, разочарано појаснува Наумовски.

„Своја одговорност има и државата, а голем дел од надлежностите се и на локалната самоуправа. Многу влијае и сè уште нерасчистените односи во пренесувањето на ингеренции од државно на локално ниво. Можеби ќе помогне доколку сите општини што гравитираат во Полошкиот плански регион се вклучат

во зеднички проекти за екологија, развој на туризмот, земјоделието и сè она што е природен ресурс. Проблемот го лоцирам кај сите носители на власта, но криви сме и ние самите, граѓаните. Еколошката свест треба да почне од образованието. А за условите во нашето образование не сакам ни да зборувам“, потенцираше Наумовски.

Перо Наумовски, како долгогодишен поддржувач и член на ЦИВИЛ, присуствуваше и на инфо-штансот во Тетово каде се промовираше проектот „Зелена иднина“, а во директна комуникација со граѓанките и граѓаните разговаравме за зелените вредности, социјалната правда и антинационализмот.

Биљана Јордановска

СМИЛЕВ: НЕМА ЕКОНОМСКИ И СОЦИЈАЛЕН ПРОГРЕС БЕЗ ЕКОЛОШКИ ПРОГРЕС

Смилев смета дека иако можеби не е толку видлив како во некои други градови во земјата, национализмот во Велес, сепак постои. Тој додава дека токму таквиот латентен национализам е многу поопасен.

„Говорот на омразата и национализмот се убиствен коктел, којшто претставува рак рана на секое општество“, смета Смилев, но се надева дека се движиме кон подобро како општество.

„Искрено се надевам и сакам да верувам дека се движиме кон подобро и дека реалните економски и социјални политики ќе го сузбијат национализмот“, додава тој.

Во однос на екологијата и состојбата со Велес, Смилев е дециден дека Министерството за животна средина е последното министерство коешто не се сфаќа сериозно и дека министрите за животна средина се политичка награда на сите политички гарнитурни досега, отколку што реално и суштински ја владеат животната средина.

„Нема ниту еден саниметар економски и социјален

прогрес, ако нема еколошки прогрес. Велес живее еден тажен социјален момент, но на сметка на тоа го имаме еколошкиот момент којшто е за неколку класи понапред од другите. Тоа е основа за да се надеваме дека Велес еден убав сончев ден ќе биде економски просперитетен град, затоа што екологијата, економијата и социјалниот развој се свето тројство“, смета Смилев.

МОЈАТА ЗЕЛЕНА ВИЗИЈА

Пред неколку дена, на пат низ источните краишта на нашата земја, ги гледав убавите зелени предели, планините во далечината, малите села раштркани по благите падини... Пред крајот на денот, со колешките седиме на кафе во едно гратче, на истиот мал плоштад каде што во 2016 година имавме мал настап со нашиот Караван на слободата. Изморен од многубројните стории поврзани со изборите, ги одмарав мислите со листање на глетките што ми останаа во сеќавање во текот на денот. И си ги повикав идеите и замислите за зелена и социјална држава, каква што, според мене, можеме да изградиме. А потоа ги споделив и со моите другарки, па сега и со вас.

Можеме, ако сакаме, нашата земја да ја претвориме во целосно еколошка, со среќни и достоинствени граѓанки и граѓани. Замислете населби со самоодржливи објекти направени од еколошки прифатливи (подобни) материјали, со инфраструктура што ќе биде во хармонија

со природните ресурси, со користење на обновливи извори на енергија. Населби каде што ќе поканите различни професионални профили како програмери, архитекти, научници, уметници...

Со паметно планирање и промоција, такви населби може да станат атрактивни и за странци, организирани во компании или како слободни „стрелци“, вистински интернационални колонии што може да се одржуваат финансиски од продажба на својот труд. Не ни требаат индустриски зони, туку целата земја можеме да ја претвориме во место каде што се произведуваат зелени производи, каде што се негува зелениот туризам, каде што секоја нова градба, приватна или јавна, се прави со стопроцентна зелена ориентација. Старите градби, со пари од буџетот, се трансформираат во самоодржливи објекти...

Другарките, само за миг, се обидоа да ме обесхрабрат со зборот „утопија“, немојте сега и вие, ве молам. Особено затоа што и тие ме ислушаа докрај, па дури, донекаде, ме поддржаа во ставот дека, сепак, не е невозможно ова што го „сонувам“. Имајте и вие предвид дека за ова се потребни само волја и визија, сè друго е можно и проверено.

Замислете ги новите градби како се претопуваат во природниот амбиент во кој се градат. Сите сме виделе такви нацрти и проекти, направени од наши луѓе, а

ги продаваат надвор од нашата земја или им седат по компјутери, откако претходно им послужиле за дипломска работа. Тоа се модерни и преубави проекти што, по извесно време, стануваат супер исплатливи, бидејќи ги штедат парите, го чуваат здравјето и го продолжуваат животот на луѓето. Да, бидете уверени во тоа, ова не е научно-фантастичен филм, туку реалност што веќе одамна ја живеат луѓето во други држави.

И работното време во една таква земја може да се скрати на шест часа, со вклучена пауза од еден час. И работната недела може да се скрати на четири, наместо на пет дена. Со 20 часа активна работа во текот на неделата може да се направи многу повеќе отколку за 40. Луѓето ќе имаат повеќе енергија, волја, концентрација, а ќе бидат и посреќни. Слободното време ќе можат да го искористат за да учат, да уживаат во уметност или да се забавуваат.

Старите и напуштени објекти и фабрички хали можат да се претворат во културни центри како што е стариот комплекс на берлинската пивара. Сега таа се вика Kulturbrauerei (Пиварница на културата) каде што градот Берлин им дава простор на уметниците од сите области да создаваат и да ги презентираат своите уметнички достигнувања. Комплексот вклучува и кино сали, театри, галерии и клубови за забава. Милиони посетители годишно минуваат низ овој комплекс што зрачи со прекрасна енергија и убавина. И ние имаме такви грдосии од градби и комплекси што можеме да ги претвориме во

центри на културата, забавата и туризмот.

Тогаш, кога ќе ја направиме оваа наша земја зелена, кога ќе ја скратиме работната недела на половина, а платите ќе ги покачиме за најмалку два пати, не само што нема да си одат младите, туку ќе доаѓаат. Верувам во тоа. Само треба да се најде волја и визија кај оние што ги креираат практиките и политиките.

А сега... Изборен молк!

ЧЕКАЈКИ ЈА КЛАРА ЦЕТКИН

Во два дена две буквално шокантни вести за суровоста, за безочноста на капиталистите од македонскиот текстилен кластер.

Првата: За да биле конкурентни на меѓународниот пазар, газдите на конфекциите побараа државата да им дозволи работното време во нивните погони да го зголемат на осум и пол часа и работничките да шијат и во деновите на викенди и државни празници.

Втората: Работничка сведочи дека за целото време додека работат, вратите на објектот се заклучени однадвор. Дека без дозвола никој ниту смее да помисли, а камо ли да стане од машините за шиенење дури и за до, исто така, заклучениот тоалет. Газдата им ја контролира и ограничува дури и физиолошката потреба.

Вестите како да доаѓаат од некаде од Далечниот Исток или од Африка, а не од, нели, европската Македонија. Да бевме саглам држава, онаква посилно институционална,

да бевме и јавност онаква поскандинавска, послободоумна и понесебична, за ваквата ментална извртеност на џипосаните текстилни газди, за ваквата тортура врз работничките конфекционерки, општествово ќе експлодираше. Од гнев, од револт, од тортура.

Состојбата не е нова и, рака на срце, актуелната влада, со субвенциите на платите на текстилците и кожарите, колку толку ја санираше. Но молкот пред посочените вести ужаснува колку и самите вести. Нашата колективна рамнодушност само ја потврдува нашата ментална атрофија. Нашата неизмерна себичност. Нашиот фрапантен и уникатен егоизам. Нашиот молк на експлоататорските барања на кластерот за текстил и на сведоштвото на конфекционерката. Тоа е нашиот срам, нашата себичност.

Додека јавноста е преокупирана со едноличните меѓупартиски вербални атракции, во дебелината сенка на уставната социјална држава, си тече животот. Оној обичен катадневен народски. Ама и овој на македонските конфекционерки девојки, мајки, сопруги, баби.

Деновиве медиумите ја начнаа темната состојба. Ја запалија алармната сијаличка. Останува да ја запалиме и ние нашата. Онаа на совеста. И повеќе да не ги туркаме мачните егзистенцијални теми што подалеку од нас. И да ги подразбудиме и државата и нејзините инертни инспекторати и канцелариски инспектори.

А на овдешните сурови експлоататори и натаму ќе им се може. Ќе им се може, сè додека во некој задушлив подрум, во некој амбиент на некое робовладетелско текстилно сивило со заклучен тоалет, некому не пукне филм.

Сè додека Македонија не ја изнедри својата хероина ослободителка, својата Клара Цеткин.

ЗОРАН ИВАНОВ

„ЛОШИОТ РАБОТНИК“ НАСПРОТИ „ДОБРИТЕ РАБОТОДАВЦИ“ – СÈ ЗА 14.000 МИНИМАЛНА ПЛАТА

Членови на текстилниот кластер (работодавачи) вчера дискутирале за покачувањето на минималната плата... Од средбата дознавме дека не се согласуваат со покачувањето на минималната плата и, уште појако, бараат да се врати она што го прогласи Уставниот суд за противуставно. Бараат можност на „лошите“ работници да не им исплаќаат минимална плата, поради нецелосно извршена работна обврска? Да не сум ве разбрала погрешно? Така е тоа, кога вакви дебати се одржуваат зад затворени врати.

Ајде, сега и ние да кажеме нешто.

Многу добро знаете дека продуктивноста односно непродуктивноста на работниците не е резултат на тоа што тие се „лоши“ работници, туку тоа е директно резултат на вашите работни услови, на вашиот однос спрема работниците и вреднувањето, односно невреднувањето

и непочитувањето на нивниот труд и здравје и време и живот, поминати во вашите погони кои се далеку од достоинствени простории за производство.

Толку силно ме удри тој збор „лош работник“ во глава, што помислив – и ние да направиме еден список на добри и лоши работодавци и да бараме од државата да им зема дел од профитот за да им го дадеме на добрите. Што мислите за идејата, драги работодавци? И што мислите, колку од вас ќе останат на списокот на добри работодавци?

Почнете да си ги одговарате прашањата: Дали се однесувам кон работниците достоинствено, почитувајќи ја нивната личност? Дали се грижам за здравјето на моите работници? Дали работат во соодветни и безбедни услови? Дали има соодветна температура во погонот за производство? Дали плаќам за работа на празник и прекувремена работа? Дали сите мои работници користеа годишен одмор?... И така сами запишете се на списокот. Оти ние ги имаме одговорите...

Ако не можете да се носите со покачувањето на минималната плата, затворете си го бизнисот. Зашто вие сигурно ни одблизу не можете да замислите како е да се преживува со 12.000, па и 14.000 денари, за да барате можност некому да му плаќате помалку од тоа.

Продуктивноста на вработените ќе ја зголемите ако за почеток почнете да се однесувате спрема работниците во текстилната индустрија со почит. И мене секојдневно некој да ми виси над глава и да ми демонстрира моќ, ќе бидам непродуктивна и ќе бидам лош работник... Самото тоа што барате можност да кратите и од вака малите и јадни плати што ги давате, со сите манипулации, покажува дека вие сè уште мислите дека сте некоја посебна категорија граѓани и дека можете да си дозволите јавно да барате работниците да ви бидат робови, нивните деца да трпат за парче леб, додека вашите ги праќате на екскурзии низ светот од 16 години.

Се водела бурна дебата меѓу „текстилците“ за 14.000 денари и веќе точно знаеме што нè чека од јануари: враќање пари на работодавците, притисоци, уцени, откази...

Е па, драги работодавци, нема да може така, работниците одамна не се сами против вас. Или ќе ги почитувате законите и работниците или да си ги затворите фабриките и да направите место да можат да функционираат добрите работодавци.

Не сте сите исти и секоја чест на исклучоците!

СИМОНА М. ЖИВКОВА

ИНКЛУЗИЈАТА МЕЃУ ДЕКЛАРАЦИЈА

WARNING

THIS IS AN
INCLUSIVE SOCIETY
AND IF WE THINK
YOU ARE TALKING,
THINKING OR
BEHAVING IN A
NON-INCLUSIVE WAY
YOU WILL BE
EXCLUDED

АТИВНОСТА И РЕАЛНОСТА

На 9 јули, на владина седница, беше усвоен текстот на предлог законот за основно образование, кој е доставен на усвојување во Собранието. Во новиот предлог закон е вклучена и сеопфатна стратегија насочена кон инклузивен образовен систем за сите ученици со попреченост.

Токму инклузијата е онаа којашто ја разбранува јавноста. Дел од експертите ја поддржуваат идејата, но дел од нив сметаат дека во овој и ваков општествен и образовен систем во земјата таа е едноставно невозможна и може да се покаже како контрапродуктивна.

За тоа кои се предностите, а кои се слабостите на новиот предлог закон, дали образовниот систем е подготвен за целосна инклузија, дали општеството е подготвено, кои се приоритетите кои мора да се остварат во насока на имплементирање на оваа идеја зборувавме со професорките Јасмина Трошанска и Мирјана Најчевска.

ИНКЛУЗИЈАТА НИТУ ПОЧНУВА НИТУ ЗАВРШУВА СО ОБРАЗОВАНИЕТО

Професорката Трошанска нагласува дека инклузијата подразбира вклучување на лицата со попреченост во општеството, додавајќи дека за да може да се подготват треба да се започне со работа од моментот кога се откриваат.

„За децата што се откриваат на рана возраст и имаат некаква попреченост, потребно е да преземеме секакви мерки за да ги вклучиме во предучилишните установи. Затоа што таму започнува инклузијата. Таму децата ги градат своите ставови. Подоцна, тие деца ќе бидат подготвени за да ги вклучиме во редовниот систем на образование. Денес сме сведоци дека голем дел од овие деца се исфрлени од градинките. Има голем број на деца коишто не се прифатени заради тоа што учителките не можат да се справат. Затоа што имаат преголем број на деца. Ако такво дете коешто не посетувало градинка го вклучите веднаш во основното образование тоа ќе биде вистински шок“, смета Трошанска.

Професорката Најчевска, пак, инсистира на тоа дека мора да се разбере дека училиштата не функционираат како издвоени единки во заедницата.

„Заедницата е таа којашто треба да го поддржува училиштето. Идејата на инклузијата е токму тоа, дека не се справуваат наставничките сами во училиштето, туку тие добиваат неверојатно голема поддршка од целата заедница. Тоа значи дека секое дете со попреченост автоматски е поддржано од посебни ресурсни центри коишто даваат поддршка со посебни дефектолози или стручна и експертска помош која им е потребна, медицинска помош, помош од невладините организации и секако поголема вклученост на родителите. Тука не станува збор за тоа да го фрлиме детето со попреченост во училиште и да кажеме еве ви го правете со него што

сакате. Туку да изградиме цел систем на поддршка и за самото училиште, и за самиот наставник, и за сите деца во одделението во коешто се наоѓа тоа дете и за самото дете“, вели Најчевска.

ПОТРЕБНО Е ДА СЕ СПРОВЕДЕ МЕЃУНАРОДНАТА КЛАСИФИКАЦИЈА НА ФУНКЦИОНАЛНОСТИ

Најчевска, исто така, смета дека во Законот мора да влезе апсолутната инклузија како нешто коешто подразбира почитување на она што претставува еднакво право на образование на сите деца.

„Тоа не е поврзано само со децата, туку, претставува градење на општество во коешто ние ја препознаваме различноста. Затоа што од тука почнува тоа препознавање. Јас би препорачала во законот да влезат многу ригидни, многу строги норми, со коишто ќе се импутира инклузијата во заедницата. Сето она што ќе се прави понатаму е да се наоѓаат начини за како тоа да се овозможи“, вели Најчевска, инсистирајќи на тоа дека дури 98% од децата со попреченост можат и мораат да се вклучат во редовниот образовен систем.

Професорката Трошанска, пак, вели дека постојат деца со комбинирани попречености, коишто ако правилно се проценат, ќе се дојде до заклучокот дека тие не можат да се снајдат во средината и редовните училишта, но сепак

мора да се изнајде начин на кој тие ќе се образуваат и ќе посетуваат некаква средина којашто ќе ги едуцира и максимизира нивните способности.

„Значи, прво и основно, почна да се прави таа меѓународна класификација на функционалности, за сите деца со попреченост да се проверат функционално. Кога кажувам сите, тоа значи сите! Прво треба децата да се избројат. Ние во Македонија немаме никаква евиденција колку лица со попреченост има и колку од нив се деца. На пример, јас не знам дали Министерството има податоци колку првачиња со посебни потреби ќе се појават во септември. Тоа е неопходно, за да знаеме да ги предвидиме капацитетите. Замислете, ако се појават во редовно училиште преголем број на деца, а нема дефектолог. Многу од училиштата имаат само педагог или психолог, некои имаат дефектолог и некои имаат општински дефектолог. Значи немаме кадар. Она што е најважно е да се избројат, да се евидентираат и тоа по функционалност, колку деца има и каква попреченост имаат, односно каква потреба имаат. Во инклузивното општество ние нема да ги гледаме нивните недостатоци, туку кои се нивните јаки страни. И потоа децата се ставаат на соодветно место, во соодветен сетинг на образование“, смета Трошанска.

ЛОШИОТ ОБРАЗОВЕН СИСТЕМ СОЗДАВА ПРОБЛЕМИ КАЈ ДЕЦАТА

Ние, како општество, градиме образовен систем што е непријателски настроен кон децата, смета Најчевска, потенцирајќи дека според многу мерења и истражувања се покажало дека ние имаме многу агресивни деца во образованието.

„Деца што не знаат што е дисциплина, кои не ги знаат границите на однесувањето, кои немаат елементарна, општа култура на меѓусебно однесување. Целиот наш образовен систем е многу лош. Тој е лош и за децата што немаат некој посебен проблем. Односно, ние создаваме проблеми кај децата кога ќе влезат во образовниот процес. И сега, ако ги внесеме и децата што имаат попреченост, прашање е како ваквиот образовен систем ќе се одрази на нив. Меѓутоа, тоа е нешто што треба да го перципираме, да го идентификуваме и да најдеме начин како да изградиме образовен систем кој ќе биде добар за сите деца, и за децата со попреченост и за децата без посебни проблеми“, вели Најчевска.

Целта на образованието е да ги подготви граѓаните, односно лицата со посебни потреби и сите други деца коишто се од невротипичната популација, за да бидат спремни да придонесуваат во општеството, но ние имаме сосема поинаква слика, смета Трошанска.

„Нашето образование се наоѓа во криза, каде што голем дел од децата по завршувањето на образованието се неподготвени. Кога ќе завршат основно образование

многу малку од нив се спремни за средно образование, па оттука голем дел одат во гимназии, а многу малку во стручните училишта. Децата со попреченост, пак, скоро и да не посетуваат средно училиште. Многу често се водат дека посетуваат, меѓутоа не посетуваат. Голем дел од оние деца со попреченост коишто посетуваат редовно образование, кога училиштето не може да им излезе во пресрет на потребите, ниту детето може да се справи со околината, многу често овие деца се зависни од персонален асистент и седат во училиште само по два до три часа. Тоа не е образование. Тоа е водење на бројка!“, децидна е таа, истакнувајќи го фактот дека инклузијата подразбира носење на сервисите коишто се потребни за детето со посебни потреби во средината во која се наоѓа.

ШТО МИСЛАТ ГРАЃАН(К)ИТЕ?

Иако постои желба меѓу граѓаните за инклузивно образование, сепак, постои и скептицизам околу тоа колку државата и образовниот систем имаат капацитет да го имплементираат понатаму. ЦИВИЛ Медиа разговараше и со граѓанките и граѓаните во Велес и Скопје, кои беа поделени во ставовите дали е потребна или не целосна инклузија во образованието или не.

„Мислам дека е одлично и дека сме подготвени за ваков чекор“, „Мислам дека можат да учат заедно. Со поголемо внимание кон нив ќе можат да го постигнат посакуваниот успех“, се дел од одговорите на велешан(к)и.

Сепак, имаше и одговори што сугерираа дека потешко ќе оди целиот процес на инклузија и дека тоа ќе биде на штета на децата со посебни образовни потреби. Имаше и одговори во кои е содржана дискриминирачка и навредлива терминологија за лицата со посебни потреби, како „хендикепирани кои треба да имаат посебна настава“, „инклузијата зависи од степенот на ретардација“ и слично.

„Добро е тоа, но сепак треба да бидат посебно. Ќе се задеваат цело време. Другите деца ќе ги зафркаваат“, изјави еден граѓанин.

За разлика од анкетата што ЦИВИЛ Медиа ја направи во Скопје, каде проблемот граѓаните го гледаа во неспремноста на државата да го имплементира законот до крај, велешани генерално, барем оние кои беа анкетирани, сметаа дека проблемот е во самите деца кои нема да се вклопат во редовниот образовен систем.

ДЕКЛАРАТИВНО СМЕ НАПРЕДНИ, НО АКО ЗАГРЕБЕМЕ ПОД ПОВРШИНАТА ЌЕ ИЗНИКНЕ НЕВЕРОЈАТНО ГОЛЕМ ОТПОР

„Јас се радувам дека нештата се движат напред. Но за да можеме побрзо да одиме напред мора да носиме разумни решенија“, вели професорката Трошанска. Таа смета дека нашето општество не е комплетно спремно и дека сè уште се носат неразумни решенија, па дури и дека луѓето си дозволуваат да навредат некого и да го повредат.

„Ние сè уште сме нација којашто знае емотивно да се контролира. Ние сè уште имаме неконтролирани емоции и многу лесно избувнуваме и во тие моменти кажуваме сè и сешто. Ние сè уште имаме луѓе коишто користат терминологија којашто ги навредува. Имаме луѓе коишто кога ќе видат лица со попреченост на улица го гледаат чудно. На пример, некои му се смеат, некои го гледаат заради тоа што им е тажно, некои сочувствуваат, некои мислат дека тоа е заразно, некои се плашат дека нивното дете може да биде повредено од детето со посебни потреби. Ние сè уште немаме доволно информации за сето тоа. Не сме доволно развиени. Меѓутоа, добро е што нештата почнуваат да се случуваат. Но за да се случуваат правилно треба да носиме разумни решенија. Бидејќи во вакви ситуации родителите на децата со посебни потреби и децата со посебни потреби најмногу ќе страдаат, доколку ние погрешиме. Сите ние ќе разговараме, денес ќе се скараме на оваа тема, утре на друга тема. Но таа тема за нив е вечна“, заклучува Трошанска.

Со сличен став е и професорката Најчевска која вели дека кога станува збор за инклузијата не смееме да се препуштиме на она што претставува општа перцепција и општ став, туку да се најдат системски решенија со кои инклузијата ќе се наметне, затоа што само на таков начин можеме да градиме систем кој ќе биде еднаков за сите.

„Јас не верувам дека родителите на децата коишто немаат попреченост се спремни да прифатат инклузивност во училиштата во коишто одат нивните деца. Многу често тие родители даваат социјално посакувани одговори, декларативно сакаат да се претстават дека се многу напредни, полни со разбирање и слично. Меѓутоа, само малку ако се загребе ќе се види дека тие имаат неверојатно голем отпор којшто е карактеристичен за некои примитивни општества во коишто попреченоста е казна божја и дека децата и луѓето со попреченост треба да се кријат, треба да се тргаат од околото на јавноста“, вели таа.

ТЕЖНЕЕМЕ КОН ЕУ, А ДАВАМЕ ОТПОР ЗА ИНКЛУЗИВНО ОБРАЗОВАНИЕ – ТОА МОРА ДА СЕ ПРОМЕНИ!

За тоа дали како општество сме подготвени за тотална инклузија зборувавме и со Благица Димитровска од Здружението за промоција и развој на инклузивно општество „Инклузија“ од Куманово.

Димитровска го поздравува новиот закон за основно образование, истакнувајќи дека како Здружение тие ќе дадат напор за промоција на истиот затоа што според нив е крајно време да се донесе законска обврска децата со попреченост да се вклучат во редовниот образовен систем еднакво со другите деца.

„Постои отпор кај наставниците, постои отпор кај родителите на децата кои се со типичен развој, а најмалку отпор постои кај децата, кај учениците. Тие ги прифаќаат децата со попреченост. Во новиот закон се предвидува ако се влоши здравствената состојба на било кој ученик, независно дали е со попреченост или не, да се спроведува настава во домашни услови додека е потребно што навистина е според европски стандарди. Ние тежнееме за влез во ЕУ, а не се согласуваме за инклузивното образование. Тука мора да има еден процес каде што ќе постои адаптација на училиштето. Можеби законот не е идеален и ќе претрпи дополнителни промени, но е многу подобар од сегашниот. Ние сме таков народ, ако не постои казна, не ги почитуваме законите. Кога ќе профункционира тоа брзо ќе се одвива процесот“, смета Димитровска, потсетувајќи на тоа дека државата веќе ратификува неколку конвенции со кои се обврза дека децата со попреченост и лицата со попреченост ќе имаат еднакви права со останатите.

Како функционира инклузијата во реалноста?

Пред една година, ЦИВИЛ Медиа работеше на сторија за Виктор Тошевски, тогаш матурант во Државниот музичко балетски училиштен центар „Илија Николовски – Луј“, денеска бруцош на Академијата за аудио визуелни уметности.

Виктор е роден со оштетен вид, но и покрај многубројните секојдневни препреки не се откажа од својата најголема желба да стане музичар. Кога се запознавме со него тој речиси и да немаше никакви услови за работа во средното музичко училиште. Покрај тоа, Виктор немаше ниту превоз како сите останати ученици. Имаше еден бесплатен средношколски билет, но само еден. Можете да замислите како ученик со оштетен вид може да се вози во некој од автобусите на јавниот превоз? Покрај тоа Виктор немаше ниту асистент. Единствениот придружник беше неговата мајка која беше лишена од можноста да работи и заработува, само за да може да го оствари сонот на своето дете и притоа мораше сама да си го плаќа превозот.

Иако, многупати, од моментот кога се запишал во училиштето му било ветено дека ќе му биде обезбедена соодветна опрема тоа не се случи. Барем не до оној момент кога неговиот професор по хармонија, Дамјан Темков, револтиран од тоа што се случува со еден од неговите најдобри ученици не се обрати до ЦИВИЛ за помош. Откако сторијата за ЦИВИЛ предизвика реакции

од јавноста, училиштето веднаш успеа да му обезбеди компјутер со посебни програми кои му овозможуваа да ја следи наставата соодветно на неговите потреби. А помошта беше оправдана. Виктор беше прогласен за најдобриот ученик во својата генерација.

Приказната за Виктор е само една мала илустрација за тоа како нашето општество се однесува не само со децата со посебни потреби, туку и со талентираниите и напредни ученици. Затоа кога се изготвуваат вакви закони мора да се работи систематски и постепено. За да можат да бидат опфатени сите деца.

ШТО СЕГА?

Многу е важно оние кои ќе ги носат одлуките во наредниот период да ги земат предвид сите лица со попреченост и да донесат разумни решенија кои ќе бидат во корист, а не на штета на оние за кои всушност и се наменети овие промени.

За да имаме инклузија во вистинска смисла на зборот мора да гледаме на јаките страни на лицата со попреченост, наместо на нивните недостатоци и во зависност од тоа да се определи каков вид на настава е најдобра за секое дете поединечно.

Она што е најважно, и што го нагласуваат и нашите соговорнички општеството може да има поделени ставови околу некое прашање, но лицата кои се соочуваат со овие проблеми се последниот глас пред да се донесе заклучок. Сепак се работи за нешто со кое тие живеат секојдневно.

Темата ја подготвија:

Маја Ивановска (интервју со Јасмина Трошанска и Мирјана Најчевска)

Биљана Јордановска (интервју со Благица Димитровска)

Биљана Јордановска, Ангела Петровска, Ариан Мехмети (анкети)

ЦИВИЛ БАРА ОД ИНСТИТУЦИИТЕ БЕСКОМПРОМИСНА ЗАЛОЖБА ЗА СОЦИЈАЛНА ПРАВДА

Измени во Законот за социјална заштита, измени и дополнувања во Законот за детска заштита, предлог-законот за спречување и заштита од дискриминација, кои сè уште се во собраниска процедура... Повисока минимална плата, shelтер центри за жртви од насилство, згрижувачки домови за деца без родители, придвижување во синдикалното уредување, се дел од социјалните реформи што ја одбележаа 2018 година во Република Северна Македонија.

Сепак, Светскиот ден на социјалната правда во Македонија нè исправа пред фактот дека сме сиромашна држава во која социјалната правда е на последно место, без оглед на поединечни владини ресори кои постигнаа одредени видливи резултати. Бевме и останавме земја на екстремно богати и екстремно сиромашни, каде што граѓанките и граѓаните се лишени од основните социјални права, ако немаат пари или ако не се заштитени од

партиски структури, непотизам или клиентелизам.

Кршење на работничките права, невработеноста, сите можни облици на корупција се егзистенцијални проблеми кои со децении не се решаваат. Успешните реформски зафати во сферата на социјалната правда кои ги спроведува Министерството за труд и социјална политика не се доволни. Потребно е решително, сеопфатно и системско решавање на проблемите во доменот на социјалната правда за да се почувствуваат промените.

Како организација за човекови права и слободи, ЦИВИЛ постојано ја алармира јавноста и институциите за тешките состојби во сферата на социјалната правда, во кои спаѓаат социјалната заштита, здравството, образованието, работничките права и низа други.

Колкав и да е трудот на институциите да ја надминат социјалната неправда, да се справат со сиромаштијата, сепак, социјалната и економска исклученост, дискриминацијата, невработеноста, катастрофалното здравство и образование влеваат страв и неизвесност кај граѓанките и граѓаните за тоа како дали и како ќе преживеат до следниот ден.

Во ваква социјална состојба во Македонија многу е лесно да се злоупотребат социјалните прашања и во изборен контекст. Референдумот беше уште еден доказ за злоупотреба на граѓанките и граѓаните што се социјално загрозени преку поткуп, закани и притисоци.

Во пресрет на претседателските избори несомнено е дека социјалната нестабилност на земјата ќе се искористи за политички поени и партиски профити.

Генералното собрание на Обединетите нации на 26 ноември 2007 година одлучи да се забележи 20 февруари како ден посветен на социјалниот развој, солидарноста, еднаквоста и хармонијата како темелни вредности во постигнување на социјалната правда, „општество за сите“, со еднакви можности за секого.

ЦИВИЛ бара бескомпромисна заложба за социјална правда во надминување на сиромаштијата со инклузија, а не маргинализација на социјално ранливите категории. ЦИВИЛ бара од институциите и надлежните органи одговорност кон секој поединечен човечки живот. „Еднакво општество и живот за сите“ мора да стане реална заложба, а не обична, изветвена флоскула.

ЦИВИЛ – Центар за слобода

Интервју за работа

– Дали планирате да се откажете од граѓанските активности доколку ве вработиме?

– Не.

– Меѓутоа, би требало да го направите тоа.

– Јас не мислам така.

– Дали сте мажена и дали имате деца?

– Не би требало да ми ги поставувате овие прашања на интервју за работа...

Молк... Јас решавам да продолжам:

– Да бидам граѓански активист, да се борам за правата, за правдата, да го дигнам мојот глас против с то што не чини во ова оштетено општество и да работам напорно на создавање на култура во која секој ќе се грижи за секого е моја граѓанска должност и секако дека ќе го правам ова секогаш кога ќе треба, а тоа воопшто нема никаква поврзаност со работата која дојдов да ја барам. Во однос на прашањето за мојот брачен и семеен статус, како да ви кажам... Можеби не планирам семејство, можеби сакам девојки, можеби сакам мачки, но тоа не ме прави добар или лош работник и тоа нема апсолутно никаква поврзаност со мојата способност или неспособност да ја вршам работата.

*

Кога ќе го читате овој текст, верувам дека некаде во прашањата секој од вас ќе се сети на иста или слична ситуација низ која поминал. Можеби не сте ни забележале дека ви поставуваат прашања што се забранети со закон, прашања кои немаат апсолутно никаква поврзаност со работата која би требало да ја работите... И сте одговориле. Па врз основа на тоа, работодавачот извршил директна дискриминација при вработувањето можеби спрема вас, а можеби спрема другите кандидати.

Можеби работодавачот смета дека, доколку сте во брак, вие сте сериозна личност и посериозно ќе ја

вршите работата од останатите кандидати кои не се во брак, па ќе имате вие предност при вработувањето. Можеби смета дека, доколку сте во брак и имате деца, ќе бидете почесто отсутни од работа поради обврски околу децата, настинки, училиште... па повеќе ќе му одговара да вработи некој без такви обврски, со што вие веднаш отпаѓате од листата за вработување... Ова не смее да биде вака и вие можете да го спречите!

За жал, голем дел од работодавачите безобсирно си дозволуваат да навлегуваат во приватната сфера на потенцијалните кандидатки за вработување или вработените во компанијата. Се случува да се пуштат и списоци на кои треба да се потпишат сите жени во рана бременост, а потоа сите тие добиле отказ. Затоа, драги жени, мора да знаете, немате никаква обврска на работодавачот да му одговарате на прашања во врска со вашиот интимен живот и планирања.

Единствено нешто што може да бара работодавачот од потенцијалните кандидати за вработување е доказ за исполнување на бараните услови за вршење на работата и ништо повеќе што не е во непосредна врска со работата која би требало да ја работите. Не смее да ви поставува прашања за вашиот брачен и смееен статус или планирање на семејство. Можеби не можете да му забраните, но можете да не му одговорите и да го задржите тој дел од вашиот живот за себе и за оние со кои вие би сакале да зборувате за тоа.

Со оглед на тоа дека сите секојдневно некако се трудиме

да преживееме, а доколку не си член на политичка партија и не си вметнат таму некаде во списокот за вработување, би било чудо да најдеш работа што одговара на твојот професионален профил. А кога ќе се појави таква прилика и ќе те викнат на интервју каде што треба да оставиш впечаток, малку е тешко да одговориш на истиот начин на прашањата погоре... Но, кога веќе тонеме, вработени или невработени, барем да потонеме достоинствено и солидарно!

СИМОНА М. ЖИВКОВА

К15 и други работнички права... Тажна приказна...

Општ колективен договор (ОКД) за приватниот сектор од областа на стопанството е договор со кој се доуредуваат правата и обврските на вработените и работодавачите во приватниот сектор. Тој треба да претставува еден вид на социјален дијалог помеѓу вработените и работодавачите преку кој тие самите без посредство на Владата ќе ги уредат работните односи. Кај нас го потпишуваат Организацијата на работодавачите на Македонија и Сојузот на синдикатите на Македонија.

ОКД за приватниот сектор од областа на стопанството е задолжителен за вработените и работодавачите од приватниот сектор. Поточно, со ОКД се уредуваат одредени прашања кои не се уредени со Законот или не се јасно дефинирани. Тоа што е од големо значење

е дека никогаш во колективниот договор не смеат да се уредат помали права од правата уредени со Законот за работни односи (ЗРО). Можат да се напишат одредби кои доделуваат повеќе или поповолни права од оние уредени во ЗРО, но никогаш помали и понеповолни.

Правото на надоместокот за исплата на регрес за годишен одмор, попознато како K15, не е регулирано со Законот за работни односи. Тоа значи дека Законот кој ги уредува работните односи во РМ не познава право на регрес за годишен одмор. Овој надомест е регулиран само во колективните договори, иако сè уште е задолжителен, поради тоа што не постои во ЗРО, оставена е преголема слобода да го уредат ова право како сакаат, а дури можат и да го избришат ако им текне.

Прво во колективниот договор стоеше дека работникот има право на регрес за годишен одмор во висина од најмалку 40% од основицата ако работел најмалку 6 месеци во текот на годината кај ист работодавач. Ама на работодавците им се виде зор некако со ова секоја година да плаќаат и во 2015 година го изменија да гласи вака:

„Работникот има право на регрес за годишен одмор во висина од најмалку 40% од основицата, под услов работникот да работел најмалку шест месеци во календарската година кај ист работодавач. Кај работодавачите кај кои настанале тешкотии во

работењето, ценејќи ја економско финансиската состојба на работодавачот, по задолжителна претходна консултација на ниво на гранка, односно оддел, со спогодба потпишана од работодавачот и репрезентативната синдикална организација, може да се утврди регрес за годишен одмор во помал износ од износот утврден со колективниот договор. Кај работодавците кај кои нема синдикат спогодбата се потпишува со претставник избран од работниците.“

Ова го поставиле вака фино, за да не функционира. Ако имал тешкотии можело и во помал износ... А што значи помал износ? Помал износ од 9.000 денари е и 1 денар. Согласно ОКД, регрес може да се исплати и во износ од 1 денар.

Значи, работодавачот приложува потребна документација дека работи со загуба, односно дека се соочува со финансиски тешкотии (иако досега немам од никој добиено одговор што значат тие тешкотии и како се цени економско финансиската состојба) и составува спогодба во која пишува дека сите вработени се согласуваат да им биде исплатен регрес за годишен одмор во некој јаден износ од, на пример, 1.000 денари и го потпишува работник близок до работодавачот. Има случаи каде што се исплаќаат и 500 денари, а и помалку.

Оваа одредба, што дозволува да се исплати регрес за годишен одмор во незначителен износ, е воведена

поради препознаената потреба на работодавците кои, поради финансиски тешкотии, не се во состојба да исплаќаат регрес за годишен одмор еднаш годишно на вработените. Работодавците барале, оние компании кои немаат финансиска можност да бидат ослободени од оваа обврска, работниците би требало да си ги бараат нивните права и се направил некаков компромис. Компромисот го нашле во оваа одредба која, всушност, овозможува воопшто да не се почитува ова право кое навидум е задолжително и стои во Општиот колективен договор за приватниот сектор од областа на стопанството. Моментално, од таа причина и компании кои немаат никакви финансиски потешкотии, исплаќаат K15 во многу мал износ.

Освен тоа што некако е оставена да виси оваа нефункционална одредба која ја почитуваат само совесните компании, исто така, во Кривичниот Законик се вовеле и кривична одговорност за работодавците, односно за тој што ќе побара од работникот да му врати одреден износ од плата или други надоместоци исплатени од работодавачот, за што е пропишана казна затвор од три месеци до три години. Оваа кривична одговорност се вовеле поради сознанијата дека дел од работодавачите кои исплаќаат плата и надоместоци во кои се подразбира и регресот за годишен одмор согласно закон и колективен договор, подоцна бараат од работниците да им ги вратат парите назад. Меѓутоа, јас сè уште не познавам работодавач кој бил во затвор поради ова, а овој феномен сè уште постои во пракса.

За тоа дали лесно може да се даде отказ... Може, поради тоа што поголем процент вработени се во работен однос на определено време, со договори на неколку месеци и така ги држат со години. Овој вид на договор за вработување овозможува работникот да добие отказ, поточно да му престане работниот однос за време на бременост, за време на боледување, во случај кога работникот ќе стане „погласен“ кога работникот ќе се зачлени или, не дај боже, ќе основа синдикална организација и во сите случаи кога работодавачот, согласно Закон, не смее да го откаже договорот за вработување. Овој договор овозможува, едноставно, на работникот да му престане договорот за вработување, по истекот на рокот за кој е склучен. А никој околу не гледа дека тој работник 10 години работи со договор за вработување на определено време и во секоја постапка работодавачот не поднесува одговорност што не го трансформирал работниот однос – работникот си е крив поради тоа што не побарал самиот да му се трансформира работниот однос.

Работниците вработени со договор на неопределено време малку потешко се отпуштаат. За да го отпушти, со ваков работен однос, на работодавачите им треба причина што е определена само со закон. Порано беше лесно, зашто, како една од причините за отказ без отказан рок, што стои во законот, е „ако работникот три дена последователно не се појавил на работа“ и така им велеа, без писмена одлука: „Оди си дома, повеќе не работиш тука.“ Работниците си одеа и добиваа отказ

поради тоа што 3 дена последователно не се појавиле на работното место.

Се надевам дека кај работниците сега има повисока свест за нивните права и за начините на манипулација од страна на работодавачите и дека, иако сè уште стои оваа карта во ракавот на работодавците, ова не се случува толку често.

Симона М. Живкова

■ III. НАЦИОНАЛИЗАМ

ЏАФЕРИ: ВО ТЕТОВО НАЦИОНАЛИЗАМ ИМА САМО НА СТАДИОНИ

ЦИВИЛ Медиа: Дали има национализам во Тетово?

Џафери: Во Тетово национализам може да се види и слушне само на трибините по стадионите, од која било страна. Расистичките и фашистички повици што се слушаат на трибините за време на големи спортски натпревари, се можеби единствените моменти во кои се изразува национализмот во Тетово. Инаку, Тетовчани имаат хармоничен соживот и живеат мирно едни со други, Албанци и Македонци, има многу кафулиња во кои

се дружат, се забавуваат заедно, има многу бизниси со кои заедно се управува. Во секојдневието комуницираат нормално меѓу себе, Албанци и Македонци, ги посетуваме за Велигден, не посетуваат за Бајрам, така што не верувам дека национализмот постои во некоја одредена поистакната форма, независно од тоа што честопати политиката е таа што поттикнува одредени чувства кај едниот или кај другиот, секако, за да придобијат политички поени. Но, долгорочно, не верувам дека има национализам во Тетово.

ЦИВИЛ Медиа: Како се справувате со лажните вести, дали ги распознавате, или ви треба упат?

Џафери: Лично, за лажните вести имам направено непробоен сид, и кога ќе прочитам наслов од типот „Нема да поверувате што се случило“ или „Еве што кажа тој и тој...“, јас тој линк не го отворам. Така што, не само што поттикнуваат негативни реакции, лажните вести се и досадни и штетни бидејќи во моментот кога се експонираш пред тие вести, како да креираш некаков отпор кон тие вести, и може да биде вистинска вест, но нема да ја прочиташ бидејќи веќе имаш отпор кон истите. Како организација, многу внимаваме на лажните вести, честопати добиваме информации од луѓе, информации кои би ги употребиле, и кошто би предизвикале многу поголема реакција. Но, теркот на нашата организација е да не реагираме на непотврдени информации. Истиот пристап го имаме и со лажните вести. Ние може да прочитаме, и доколку не е потврдена, доколку нема

јасни извори таа информација, ако е од анонимни извори и само за нашата редакција, како што обично велат, не реагираме на тие вести. Затоа, добро е да се среди оваа работа со закон, бидејќи често се случувало и порано, и честопати лажните вести предизвикуваат и меѓуетнички, меѓуверски конфликти, нетолеранција меѓу луѓето, и може да предизвика многу поголеми проблеми отколку некаква безначајна непријатност на социјалните мрежи.

Дијана Тахири

ИВАНОВ: НАЦИОНАЛИЗМОТ Е СОВРЕМЕНА ИНКВИЗИЦИЈА

ЦИВИЛ МЕДИА: Како и од каде извира национализмот и како најчесто се манифестира?

ИВАНОВ: Ако појдеме од основното политиколошко стојалиште за толкување на терминот „национализам“ каде што теоријата вели дека е тоа политичка идеологија во чие средиште е нацијата како врховно добро, замислете, „врховно добро“, тогаш што е егзистенцијализмот? Тој не познава нација, познава живот и постојана борба за елементарно пристоеен живот, за елементарна егзистенцијална еднаквост. За

хуманост, за секој да има работа, дом, здравствена заштита, образование, натаму кому колку дал Господ, некому јахта, некому среќа. Важно сите да имаат еднакви стартни и животни можности.

Затоа мојата човечка матрица е егзистенцијализмот. Елементарните индивидулани човекови и права и потреби. А национализмот, тој е современата инквизиција.

Жалното е што национализмот извира отсекаде. Од сите човечки средини, од сите заедници. Од групи и од поединци. Од необјасливи причини и од улицата и од културата и од мажи и од жени и од образовани и од неписмени и од академици и од учители и од возрасни и од млади и од спортисти и од публика и од уметници и од консументи и од татковци и од деца и од свештеници и од верници и од писатели и од читатели. И што е најжално дури и од мајки. За политичките субјекти и да не зборувам. Ним во разни околности за политичка доминација, национализмот завиткан во форма на патриотизам во дадени кризни моменти им е елементарната политичка понуда.

Не сум ниту философ ниту политиколог и не можам да понудам некои продлабочени размисли за појавата, за потребата од манифеститање национализам. Не можам ниту да замислам камо ли да проникнам од каде тие негативистички, параноични, ксенофобични пориви

кај луѓето. Која внатрешна сила ги турка кон таквите чувства и кои надворешни фактори им ги поттикнуваат. Разбирлива ми е потребата па и неопходноста за наше самоидентификување и како група и како поединци. За припадност некаде и некому. Еве нека е тоа нацијата. Убаво, но зошто омраза спрема другата таква идентификација, онаа поинаквата а всушност идентичната од нас и од нашата? Нема одговор. Откаде извираат тие пориви за манифестирање нечовечност само ако другиот не е од нас, од нашето племе, а всушност во основата сите сме и ние и наши.

Но нејсе, ако нешто најмногу на оваа тема и особено на оваа појава, на појавата на национализмот и на неговото манифестирање ме фрапира, ме фрапираат и ме тревожат жените нациоанлистки. Пазете, зборувам за жени мајки. Тие ги доеле своите деца, и мајката од друга нација исто така го доела своето дете. И го растела и му се радувала. И едната и другата. И сега, во дадени околности тие две млади малку повозрасни изданки се воинствено наокострешени едни спрема други. Во војна вистинска или во битка меѓу навивачки групи на спортски натпревари сеедно. И небитно е домашното воспитување. Национализмот најчесто не извира од семејството туку од политичката и социјалната средина. Ама нејнејасното е како тие жени мајки по разни поводи, политички, протестни или било какви, манифестираат национализам. Кога тоа по дефиниција го практикуваат мајки како симболи на најчовечна човечност што тогаш останува за другите.

Но и со ова прашање нека се позанимава науката, антропологијата, на пример. Национализмот извира од секаде, се негува во одредени центри, најчесто политички и е манифрестација на омраза спрема некого и некои што воопшто ниту ги знаеме ниту ги познаваме. Ете таа мистика е исто така за посебна стручна елаборација.

ЦИВИЛ МЕДИА: Кои се последиците од национализмот?

ИВАНОВ: Ако појдеме од константата дека национализмот е лага и омраза во едно, дека се лажни флоскулите за позитивен национализам демек тоа било патриотизам, значи за некаков дозиран национализам кој е само обична обланда за национализмот оној реален суров и разголен племенска примитивен, тогаш последиците се атрофија на средината.

Политика, држава и општество кои и каде што се негува национализам под изговор дека е тоа здраво и за политиката и за државата и дека националното е структурен елемент, некаков столб на еднородната група во заедницата, од таа политика, од таа држава и од тоа општество нема ништо. На национализмот во било која форма, од било кого, во било каква па и најбенигдна, манифестацијат треба да му се каже гитла.

Особено гитла на најпопуларните политичари,
најстручните професорите, најеминентните

уметниците, најуспешните спортски. Гитла за сите нив доколку форсираното национално им е толку примарно што во секојдневието се рефлектира како нациоанлизам, а национализмот е сеење омраза. На таквите ѕвезди заедницата треба да им симне капа за нивните стручни вредности и уметнички и спортски дострели и во истовртеме да им го заври грбот поради нивната фолирантско патриотска, а всушност шовинистичка матрица.

Последиците од дејствијата на таквите носители на нагласеното национално е национализмот. Жива и опасна рана на сите современи општества. Болест на минатите две три столетија. Инфективна зараза за која дваесетипрвиот век има вакцина но не умее секој да ја прими.

Најстрашното е што национализмот е заразен. Пренослив од родител на дете, од наставник на ученик од професор на студент од режисер на глумец од тренер на спортист од свештеник на верник од писател на читател. И натаму генерациски. Таму каде што го има, тоа е човечка средина во која наместо само среќата, подсирува и омразата. А таа го нагдува живеењето. Последиците се недогледни.

ЦИВИЛ МЕДИА: Кој и како може да се ангажира во борбата против национализмот?

ИВАНОВ: Антинационализмот треба да стане мисија. Да прерасне во движење. Да се промовира во нагласено претпознатлива вредносна општетсвена категорија.

Секое општество, секоја средина има и здрави елементи. Еве кај нас, за среќа тие се мнозинството. Нашето мултукултурно општество може да се пофали токму со тоа што умее да ги изолира националистите, да ги препознае, да ги разобличува. Да превенира кризи поттикнати од националистички будали. Но за да се превенира и да се сузбива злото наречено национализам, појава не адекватна за денешницава, за ова глобално дигитално време, треба да се ангажира системот.

Пред се` системот, па потоа сите во него и секако најповиканите. Прво политиката и политичарите па реду м сите. Пишувачите на учебници, наставниците, јавните личности, политичарите, новинариите, културните и спортските авторитети. Сите кој на било кој начин имаат било какво влијание во јавноста. И нивна и наша обврска е нациконализмот во сите облици постојано и јавно да се жигосува во политиката како деструкција, во об разованието, културата и спортот како неразвојни, нецивилизирани, ретроградни.

И секако, покрај инертноста на државата, агилноста на невладиниот сектор е и треба да продолжи да биде таа светла борбена точка против национализмот во секоја негова сурова или било каква прикриена камелеонска

форма.

И секако медиумите, гласноста и јавноста. Национализмот се крепи врз длабоки корени. Неговото поле е уште широко. Но толкаво е и полето за битка со него.

Биљана Јордановска

САРАЧИНИ: НАЦИОНАЛИЗМОТ НЕ НОСИ ПОБЕДА НИКОМУ!

„Создавањето на непријателите е клучната мобилизаторска точка којашто ја употребувал и ја употребува национализмот. Затскриената цел зад мобилизацијата на граѓаните е да се минимизира потфрлањето или неуспехот на владејачките елити. Тие елити наоѓаат причини или оправдувања за своето потфрлање кај другиот, кај непријателот или кај поинаквиот“, вели Сарачини.

„Национализмот не е рационализам, туку е ирационализам по своето дејствување. Тој не се врзува за вистина или за информации, туку се врзува за емоции. Ако некој сака

да се бори против ова зло, треба токму овие емотивни причини коишто влијаат на ширење на национализмот, да ги детектира и таму да го насочи дејствувањето. Ако ги елиминирате причините на национализмот ќе го елиминирате и самиот национализам“, смета тој.

„Национализмот завршува со омразата. Омразата не е бенигна. Таа бара дејствие. Дејствие коешто ќе се насочи кон поинаквиот, кон непријателот. Тоа дејствие ќе произведе конфликт, ќе произведе судир, ќе произведе жртви. Тоа се последиците и тоа мора да им биде јасно на луѓето, национализмот не е нешто коешто носи победа некому, туку често пати носи страдања и порази“, вели Сарачини.

Маја Ивановска

ШТО ЌЕ ПЕЕТЕ ВО ПЕТОК?

Повторно, како и секогаш кога наместо да се радуваме на нечиј успех, кој патем го доживуваме како колективен, по не знам кој пат успеавме да ја ставиме на коцка радоста наспроти омразата, каде дефинитивно губиме сите! Повторно примитивизмот успеа да ја победи радоста. Вардар застана на врвот на Европа, ама ние останавме шупакот на светот!

Примитивизмот, скандирањата и желбите за нечија смрт, национал-шовинистичките пораки упатени славејќи ја победата на европскиот шампион кој во својот состав има играчи од речиси сите поранешни југословенски републики и дел од светот, се одвратни исто колку и нивното релативизирање. Па слушам дека така било во

навивачкиот свет. И другите исто скандирале... Па некои веќе немале да повикуваат на смирување на тензиите кај „своите“ навивачи, затоа што овие другите не запираше со говорот на омразата и слични будалаштини на векот!

Крајно време е да се преземат соодветни мерки. Затоа што на крајот на денот, жртва на оваа омраза повторно ќе биде некое дете. Некое од оние деца, коишто наместо радост, вчера ја видоа вашата омраза и бес. Затоа што вие така ги научивте! Погледнете го само билтенот на МВР. Пет! Пет малолетници се приведени синоќа од страна на Алфите, затоа што вие не сте имале што да пеете?! Срам да ви е!

Се прашувам што ќе пеете во петок? Што ќе скандирате на градскиот стадион додека репрезентацијата на Македонија се бори со Полска за влез на европското првенство? Каква порака ќе и испратите на екипата која ќе ги брани боите на вашата земја, каде покрај Пандев, Ѓорѓев, Велковски, Николов, Несторовски, Зајков, Гачевски, Чурлинов, Митов, Димитриев, Ристовски, Ристевски, Трајковски, Тричковски, Бабунски и Спировски ќе играат и Ибраими, Алијоски, Хасани, Елмас и Барди?

Сакате чиста Македонија? Почнете од сопствените мозоци и бљувотините кои ги посеавте на синоќешната прослава! И буквално и фигуративно! И соберете си го ѓубрето од улиците!

Маја Ивановска

Полн калаш национализам!

Светот безгласно го одбележа терористичкиот напад на голобрадиот русокос терорист, во две џамии во Нов Зеланд, каде што пред една недела уби педесетина муслимани сред молитва. Да, терорист може да биде и човек што нема брада, не е муслиман, има руса коса, или е без коса... Видовме дека неговата автоматска пушка беше испишана со со имиња на радикали, националисти и фашисти кои вршеле терор и масакар врз сè она што е различно од нив.

Дел од светските лидери испратија веќе напишани и само копи-пејст соопштенија со сочувство и поддршка, со тоа што го сменија само името на државата во која се случи настанот. Но, овој пат без хаштагот #JeSuis...

Но, деновиве жителите на Нов Зеланд воведуваат нови

„стандарди“ и ги напуштаат форматите со лицемерни поддршки и солидарност што секогаш остануваат само на хартија. Буквално сите, од ученици до моторџии, заставаа против национализмот и омразата.

Ја гледам премиерката на Нов Зеланд како се бори против националистите и си велеам – А зошто не нè посвоите?

За нашето општество е загрижувачки тоа што типот кој извршил масакар, во судница го направи знакот на „белата моќ“, или кај нас попознат како знакот на „тврдокорните“!

Иако тој знак кај нас означува Вардарска, Пиринска и Егејска Македонија, сепак, има и друга порака.

Деновите повторно се актуелизираше темата со изградбата на минарето на Али-пашината џамија во Охрид. Секако пред избори, за да добие поголемо внимание, (и)ли за политички договори.

Загрижувачки е тоа што поголемиот дел од жителите на „балканскиот Ерусалим“ се борат со сите сили да не се изгради минарето на Али-пашината џамија, чиниш се плашат како да се гради нуклеарна ракета, а не верско обележје!

Прашањето е – на кого му пречи едно минаре? На кого му пречи различноста? Кому калашот полн со омраза му е „оправдано средство“?

Дехран Муратов

Етнички и партиски мускули, национализам и корупција

Пред нас се денови и недели на нови разочарувања и гнев поради неправдите и неказнивоста. Само уште повеќе изострени поради новата беспоштедна изборна битка што често ќе биде сè, само не претседателски избори. Ќе видиме одмерување на силата на етничките мускули, а секако и на партиските.

Во исчекување на финализирање на листата од ликови што претендираат на претседателската фотелја, (да се надеваме дека не) уште една политичка кукла во системот со огромен дигестивен тракт (од голтникот до отворот за исфрлање на непотребните материи за организмот), добро е да потсетиме на две огромни црни дупки во нашиот живот. Тие две нешта ќе се истурат врз нас како отровен пороен дожд што ќе ги штите очите, ќе

ги гори градите и ќе нè тера на силен внатрешен вресок.

Национализам и корупција... Национализмот е во вртоглав подем, во сите негови форми, прикриен и отворен. Најчесто е глупав и евтин. Но, тоа што мене ме загрижува уште повеќе е дека тој е стожер на стратегиите на сериозни играчи на теренот со софистицирани и скапи алатки во нивните грабливи раце. Национализмот се користи најподмолно, најнечовечки. И нема ништо во неговата суштина. Тој е алатка за стекнување пари и моќ. Со национализам се доаѓа до што е можно подобра позиција во преговорите со оној што ја води власта на локално или на централно ниво.

Веќе се навикнавме да гледаме како тие што се на другата страна од масата на политичкиот покер, играчи што вешто лажат и кријат асови во ракавот, место да бидат исфрлени од играта, стануваат партнери и го делат купчето пари на крајот од партијата, без вистински победник. Потоа, сите заедно, чекаат некоја нова жртва, некој наивен турист со длабок џеб.

Не се вистински патриоти тие што пропагираат национализам, омраза, гасни комори, сатари... Тоа го разбравме низ долгите, мачни години живеење во оваа наша македонска земја. Ги знаеме добро начините, ги знаеме и валканите играчи што во своите бовчи имаат дресови од сите бои. И секогаш ги облекуваат „вистинските“, оние што ќе им донесат најмногу корист ним, а најмногу штета на сите останати. Ги имаме сите

аргументи да тврдиме дека тоа се само нечесни, валкани ликови што секогаш сакаат само повеќе моќ и повеќе пари.

А корупцијата? Длабоко, длабоко, во коренот на системот, на секоја структура, на секојдневието, во животот на секој од нас. Видлива и невидлива, разбирлива и неразбирлива, доброволно прифатена или наметната... таа е дел од нашата култура.

Колку пати треба со горчина да се помириме дека секогаш одново ни се враќа во животот. И да се помириме со сè поочигледниот факт дека власта не успева да смогне сили, нема доволно решителност да надмине еден систем, беше претходно воспоставен уште во деведесеттите, а продолжува до мигот кога ги пишувам овие редови.

Нема решителност да се збрише од лицето на земјата еден коруптивен систем што доби монструозни размери со владеењето на ВМРО-ДПМНЕ и ДУИ. Не само што нема решителност, туку тој систем се презема, а се прават само козметички измени, меѓу две чашки виски, да се прослави уште еден тендер или бран вработувања. Тоа е суровата реалност која нам ни дава простор да се сомневаме дека сите црни точки што ги гледаме на рендген снимката на општеството се, всушност, или намерно толерирани, па дури и намерно создадени или надградени во палатите на моќта и политичките шаторите на партиските генерали.

Национализмот како последна идеологија

Мислев, дури и во вакви бушави времиња, силно обременети со национални, конфесионални и идеолошки нетрпеливости, дека стравот од некои трауматични случувања, што безумно би можеле да се рашират низ земјата, ако ништо друго, барем ќе се обиде да ги подзачешла нештата. И со таа надеж, вртом весници, гледам телевизија, слушам анализи, политички проценки, мислења, ставови за случајот „Рекет“ и за сето она што потоа тој го предизвика, безмалку сигурен дека здраворазумското расудување ќе донесе какви-такви позитивни реакции и макар некакво олеснување.

Но, независно што таквите погледи, секако, се забележуваат, несопокојот со своевидно темпо непопустливо го одржува ВМРО-ДПМНЕ и нејзиниот

„бестрашен лидер“ Христијан Мицкоски, кој во својата расчетана агенда непогрешливо, до записка, го повторува истото (...Берово, Штип...), при што е уште понепогрешлив во препознавањето на македонскиот непријател (повеќе од половината македонски жители); непријател кој со „удбашки методи“ во периодот што следува ќе се обиде да направи продор во десницата за да го демотивираат и деморализираат патриотското десно гласачко тело. А, за да се спречи ова, за да не им се остави простор и време на „удбашките инсталации“, неопходни се превремени парламентарни избори, што ќе се случат веќе наскоро по масовното излегување на улица.

Иако свесен за сопствените скудни аналитички способности, наспроти оние стручни, длабински и радикално суштински, што курирски, ИНФОМАКС-овски навлегле во срцевината на нештата, при што, логично, подариле верба на алхемијата на зборовите на Мицкоски, скромно го нудам и своето мислење, не криејќи ја амбицијата и јас да проникнам во суштината на најавениот бунт и, се разбира, ако е можно, во непрепознатливото да ја препознаам вистинската причина за нив.

Значи, според мене, не би требало да има ништо непрепознатливо, зашто, ќе признаете, протестите организирани од дпмнеовската булумента секогаш се одвиваат по ист, востановен азимут: епско димензионирани проблеми во државата, чистење од

сопствените гревови, префрлајќи го својот криминал на секој различен од нив, радикализам, непријателство, омраза, национализам и фашисоидност. Нов „квалитет“ на најавените протести, евентуално, би можел да биде конечното признавање на „најмакедонците“ оти се и отсекогаш биле против евро-атланските интеграции и дека македонската херметика е идеалната позиција во однос на надворешниот демократски свет. Тогаш може да се владее тоталитарно, идентично како во времето на Груевски.

Искрено, не верувам дека во главите на дпмнеовските радикали егзистира макар и елементарно чувство за слобода и право и дека менталната ситуација им наредила да тргнат во одбрана на правната држава. Но затоа, пак, еве да повторам, не ме напушта уверувањето дека претпоставените протести ќе бидат националистички обоени, гневни, со изразено непријателство и омраза кон неистомислениците; протести кои ќе ја бараат и пронајдат причината за насилно да се дојде на власт.

И сега, бидејќи чувствувам дека влегов во некаква полемика со оние кои не гледаат национализам во ставовите на радикалната десница, кај нас именувана како ВМРО-ДПМНЕ, еве прашање за нив: дали борбата за слобода и за човекови права може да добие знак на еднаквост со негирањето на другите и со истурањето грст омраза кон сите оние (да повторам: според Мицкоски половина Македонија) кои, нели, примерено за вистинските „предавници“, во патриотизмот препознаваат демократски процеси во земјата, правна држава, борба против криминалот и

корупцијата, економски просперитет, незакатанченост во сопствената лажна големина, пробив кон европските, цивилизациски вредности, при што за досегање на сето ова не сакаат повторно да се најдат на онаа деспотско-криминална крајпатица на која нè смести бегалецот во Унгарија, а која сега се обидува да ја трасира – до ќорсокак – неговиот послушник Мицкоски.

Да нема недоразбирање: немам ништо против протести, на многу и јас сум бил учесник, но протести кои се ослободени од товарот на пренагласена национална врзаност, или национализам, ако така повеќе сакате. Зашто, тој, национализмот, е параноја, колективна и поединечна, живее од релативизам, не признава други, ги пренебрегнува вистинските вредности, естетските, етичките... и е последната идеологија и демагогија која му се обраќа на народот, впрочем, онаа на врхушката на ВМРО-ДПМНЕ.

Дерала: Национализмот се користи како алатка за пари и моќ

„Сметам дека национализмот навистина е во подем, но се користи најподмолно, најнечовечки како алатка за пари и моќ. Како алатка да се стекне што е можно подобра позиција ов преговорите со оној што ја води власта на локално или на централно ниво. Не се вистински патриоти тие што пропагираат национализам, омраза, гасни комори, сатари ... Знаеме и ги имаме сите аргументи да го потврдиме тоа дека тоа се само луѓе што сакаат повеќе моќ и повеќе пари“, изјави Џабир Дерала на конференцијата #Перспективи2019 во организација на ЦИВИЛ.

#Перспективи2019 се одржа на 13 февруари во Кино Култура, а свои излагања имаа германскиот амбасадор Томас Герберих и Министерката за труд и социјална политика, Мила Царовска, проф. Мирјана Најчевска, Џевдет Хајредини (поранешен министер за финансии), Александар Кржаловски (МЦМС), Мерсиха Смаилович (Легис), Кочо Андоновски (Центар за поддршка на ЛГБТИ+) и Фатон Алити. Освен, Дерала во име на ЦИВИЛ зборуваа Дехран Муратов и Биљана Јордановска.

Религијата и национализмот

Почитувани мои! Не е никаква тајна дека низ историјата политиката ја злоупотребувала религијата како алат за окупација на мозокот на народните маси. Не е тајна дека политичкиот естаблишмент не би можел да владее а камоли да опстане доколку не бил во спрега со религиските институции кои секојдневно на режимот му давале несебична подршка. Понекогаш владеачкиот систем дури бил прогласуван за света Божја промисла од страна на Црквата или Исламската заедница ширум светот. Денес за тоа најдобар пример се Русија и Египет во кои владее секуларистичкиот систем силно подржуван од религиската догма на тамошните верски институции. Најлошото во таквата подршка е тоа што политиканството го заговара национализмот, кај одредени политички опции, а “светата институција” безрезервно ја подржува таквата пеколна идеја и геноцидна намера против поинаквите. Но, ајде да видиме каков став кон национализмот, шовинизмот, расизмот и дискриминацијата имаат двете доминантни светски религии т.е. исламот и христијанството но, и тоа како

верските “достојници”, осведочени нарцисоиди, влијаеле врз развитокот на национализмот во општеството.

По својата природа и содржајност, исламот и христијанството се интернационални вери, ги почитуваат сите нации и нивните културни врски со останатите и постојат во скоро сите народи на светот. Овие две религии градат широка наднационална заедница и заговараат хуманост, правда и добротворство. Тие карактеристики не се особеност на одредена нација или држава, не познаваат национални или културолошки граници и затоа се обележје на сите нации и нивните татковини.

Исламот осудува било каква интенција за национална или расна надмоќ над послабиот или обесправениот. Куранот е дециден: „О, луѓе, Јас од еден маж и од една жена ве создадов и на народи и племиња ве поделив за да се запознавате. Кај Алах е најугледен тој што најповеќе Го почитува; Тој, навистина, сè знае и ништо не Му е скриено.“ (Куран, Ел-Хуџурат/13)

Библијата не заостанува во осудата на националната или расна надмоќ: „Нема веќе Јудеец ни Грк, нема веќе ни роб ни слободен, нема веќе ни машко ни женско, зашто вие сите сте едно во Христа Исуса...“ (Послание до Галатјаните/29)

Во една прилика, Билал Ел-Хабеши, црнец од Етиопија којшто пред прифаќањето на исламот бил роб, е навреден од страна на арапски големец и истакнат исламски мисионер Ебу Зер Ел-Гифари, со зборовите: „Сине на црна робинка!“ Погоден од таквата навреда, Билал поитал кај Мухамед, нека е Божјиот мир со него, и му се пожалил а тој го повикал Ебу Зер и му рекол: „Ти си човек во кој се уште тлее незнаењето на незнаоштвото!“ Ова е остра осуда и укор на сметка на сите видови расизам и горделивост со своето потекло. Тоа е став на исламот. Оваа изјава е генијалност и добрина на Мухамед уште пред 1400год. кога нивото на цивилизацијата воопшто и не постоело. Прекрасно!

Во христијанството пак се говори за случката во која се спомнува дека некои друмски разбојници нападнале еден Евреин и така ранет го оставиле на патот. Поминале двајца еврејски свештеници но, не му помогнале бидејќи не сакале да се извалкаат со неговата крв затоа што во еврејскиот верозакон било запишано дека крвта е нечиста и не е дозволено извршување на верски обреди во облека извалкана со крв. Но, тогаш поминал еден Самарјанин и му помогнал на човекот. Дури и од свој џеп ги платил трошоците за неговото лекување. Исус, нека е Божјиот мир со него, токму овој Самарјанин го нарекол за свој близок и присен. Но, дали знаете во што е поентата со оваа случка? Па еве, ќе ви кажам, во тоа време Евреите и Самарјаните се наоѓале во жесток конфликт и помеѓу двете етнички групи владеела голема нетрпеливост и непријателство. Евреите оделе во крајност и дури

забранувале да се збори самарјански!! Сега можете да замислите каков бес и општествен револт предизвикал Исус со оваа негова изјава преполна со толеранција и правдина. Преубаво!

Од наведените примери, а ги има уште многу, јасно се гледа дека религијата препорачува толеранција, со милост едни кон други и хумана соработка помеѓу луѓето без оглед на расата и националната припадност. Религијата апсолутно го отрфла исклучителниот национализам кој предизвикува нетрпеливост, угнетување, насилство и неправда кон “поинаквиот” бидејќи таквата будалаштина раѓа чувство на супериорност и тоа ќе резултира со шовинизам, расизам и дискриминација, со сите нејзини облици, а тоа е дефинитивно рецепт за уништување и пропаѓање на заедницата.

Негирањето, газењето на туѓите права и слободи, отфрлувањето на туѓата свест и совест поради идеолошки причини е нешто кое е осудено со догмата на религијата а посебно кога тоа се прави со националистичка позадина. Зошто тогаш ширум светот, а и кај нас на голема жалост, верата се злоупотребува како катапулт на радикализмот во политиката ако религијата ги осудува таквите глупави доживувања? Одговорот е едноставен: среброљубие и самозаљубеност!

Ако прашате некои теолози за оваа теорија, ако станува збор за тенденциозни апологети, какви што гледавме

секој ден до пред година и пол, веднаш ќе се дадат во толкување дека овде реченето не е секогаш правило и ќе ни го исперат мозокот со коментари кои се “над нивото на интелигенцијата на обичниот смртник” а тоа, секако, би се однесувало на нас!

Ако работите беа поинакви, челниците на верските заедници во светот, а и овде кај нас, треба под итно да се тргнат од своите положби и веднаш да се покрене истрага против нивното делување бидејќи со нивната молчеливост потикнуваат на верски судири потикнати од дневно политичка корист. Зарем сте слушнале дека некогаш поглаварите на МПЦ и ИВЗ станале и го осудиле националистичкиот говор на омраза и нетрпеливост на десничарските политички опции од македонскиот и албанскиот политички ескадрон што веќе со децении ни го загорчува животот на сите нас?!

Ајде, чекаме конечно да им проработи свеста и да не ја злоупотребуваат положбата и да му помогнат на народот, како што Бог бара од нив, а не нивните политички полтрони!

Хусеин еф. Адеми

Тунева: Медиумите треба да се коректори, а не предизвикувачи на манипулации, лажни вести и говор на омраза

ЦИВИЛ МЕДИА: Која е улогата на СЕММ за време на изборните процеси?

ТУНЕВА: Улогата на СЕММ е практично иста како и во редовни околности. Тоа подразбира дека ние како саморегулативно тело работиме на добивање на претставки од јавноста, од граѓаните, институциите и граѓанскиот сектор во однос на она што значи професионално или непрофесионално известување на медиумите. Тоа ќе го правиме и за време на изборите, односно будно ќе го набљудуваме однесувањето на медиумите низ добиените претставки и жалби до СЕММ. Ние сме и во редовна комуникација со јавноста при што имаме укажувања на состојби и случувања во медиумите, дали тие се злоупотребуваат за одредени

политички цели, дали постои манипулација, дали забележуваат одредени трендови што се непожелни во новинарското известување.

Значи, не секогаш е во облик на претставка, но она што би сакала да кажам е дека ние будно ќе ги следиме состојбите како и досега. Знаеме колку изборите се честа појава во нашата држава што практично значи дека ние имаме полни раце работа. Но, во континуитет имаме и актуелни политички процеси, случувања што ја засегаат јавноста што сметам дека постоењето на едно вакво саморегулативно тело е од исклучителна важност за да се види што е она што се случува во медиумите. Како за време на избори, така во други околности.

ЦИВИЛ МЕДИА: Како ќе го оцените изборниот процес по распишување на изборите, а пред почетокот на изборната кампања во поглед на етичкото покривање на медиумите?

ТУНЕВА: Ние апсолутно очекуваме медиумите да се држат до објективноста, урамнотеженост во известувањето, да имаат едукативна улога, да и' помагаат на јавноста да процени кој ќе биде вистинскиот избор во име на граѓаните. Значи, тие самите да се информираат доволно од известувањето на медиумите сè со цел да можат да го направат вистинскиот избор.

Апсолутно очекуваме да се придружуваат на принципите

во Кодексот на новинарите и воопшто на принципите и критериумите наведени во различни етички документи. Како што е Повелбата за етичко известување за изборите на СЕММ. Ние повторно ја потсетуваме и понатаму ќе ја потсетуваме јавноста поконкретно медиумите за она што е нивна улога во однос на известувањето за изборите.

Некои од тие принципи го подразбираат информирањето на начин што подразбира урамнотеженост меѓу сите страни, пронаоѓање на вистинските гласови кои се вистинските извори на информации што треба да бидат претставени пред јавноста, дистинкција меѓу информациите и коментарите, чесност и неутралност, сето тоа е наведено во Повелбата за етичко известување... очекуваме да се придружуваат и на принципите на Меѓународната федерација на новинари... како за време на избори, така и во редовни околности.

Она што очекуваме за време на изборите е ставање на посебен акцент врз она што значи вистинска информативна улога, меѓутоа и добро реализирана едукативна улога на медиумите. Тие можат да и' помогнат на јавноста со упатства, со начинот на однесување за време на избори, можат да доловат какви се програмите на политичарите, можат да ги осуетат обидите на одредени центри на моќ да ги злоупотребуваат медиумите или да ги манипулираат граѓаните...

Имајќи предвид колку е сензитивна атмосферата за време на избори, од исклучително значење е однесувањето на медиумите.

ЦИВИЛ МЕДИА: Колку постои свесност и општествена одговорност во медиумите, во овој изборен период, според вашите сознанија, да ги исполнат вашите очекувања во контекстот за кој зборувате?

ТУНЕВА: Следејќи како работат медиумите до сега, ние се обидуваме она што го добиваме како информација, резултатите на Комисијата за жалби при СЕММ, да ги сублимираме во еден статистички преглед. Она што го забележавме како најчеста тенденција е прекршувањето на член 1 од Кодексот на новинарите кој се однесува на вистинитоста на информирање и пронаоѓање на вистинските извори на информации. Ако ова го поврземе со фактот дека честопати ни пријавувале случаи на дезинформации, пропаганда и лажни вести тогаш е сосема јасно зошто има такви случувања во медиумите. Навистина е разочарувачки дека најголемиот процент на жалбите што ги добиваме се однесуваат токму на вистинитоста на информирањето. Дури и граѓаните се во можност да проценат што е најголем проблем на новинарството.

ЦИВИЛ МЕДИА: Дали и колку СЕММ нотирал лажни

вести и говор на омраза и кои медиуми најмногу ги шират, традиционалните или електронските медиуми?

ТУНЕВА: Ние сме во фаза на редовно добивање на претставки така што во овој момент сè уште да се процени и да извлечеме сублимат какво е однесувањето на медиумите предизборно или какво е сега во оваа рана фаза на изборите. За кратко време ќе имаме јасна слика какви се случувањата во медиумите.

Меѓутоа имајќи предвид дека поминавме и поминуваме доста често низ она што значи изборни процеси. Бевме свесни за тенденциите што се случуваат, манипулација со јавното мислење, имавме говор на омраза, имавме прелевање на онаа воинствена реторика на дел од политичарите или носители на јавни функции во медиумите. Кога имаме случувања од тој тип политичарите сами да употребуваат таква реторика и кога таа се прелева во медиумите, што да очекуваме понатаму? Самите тие можат многу да придонесат за разгорување на страстите. Тука гледаме една огромна улога на медиумите. Тие можат да помогнат да се разобличат таквите обиди од носителите на јавни функции и од оние што претендираат да поседуваат одредени јавни функции. Тие можат да помогнат со тоа што ќе забележат, а применувајќи ги принципите на етичко и професионално известување, таков проблем и тоа треба да го престават на јавноста и да помогнат на тој начин да не се манипулира понатаму.

Во кривки моменти, во општество како нашето, сосема е очекувано да се продолжи со таква реторика, да се

нема дистанца од она што значи стремеж од одредена политичка функција, да се користи тенденциозен речник сè со цел да се негира политиката на работа или дејствување на против кандидатот.

ЦИВИЛ МЕДИА: Според вашето искуство, кој е најлесниот канал за проток на такви информации?

ТУНЕВА: Нашата евиденција од минатата година покажува дека најголем дел од пријавите за непрофесионално известување на медиумите се однесуваат на интернет порталите. Така што тоа и ќе продолжи како тенденција, но имајќи предвид дека тие е најброен медиум, можеби е и очекувана ситуација. Од друга страна, имајќи голема традиција на неспроведување на законите, кога станува збор за ваквиот вид на медиуми, тогаш ваквите тенденции ќе продолжат и понатаму. Ќе ги забележуваме тие отстапувања од етичките норми во интернет порталите. Она што е особено разочарувачки и кое што настојуваме ние да го покажеме како Совет за етика во медиумите е дека многу често имаме ситуации на прелевање на содржините од социјални мрежи и интернет портали во традиционалните медиуми. Тие пак, се обидуваат да ја избегнат одговорноста велејќи дека некој друг го сторил тоа.

Ние испративме барање до еден медиум да се изјасни зошто се случиле некои прекршувања на етичките норми. Тие го оправдуваат своето известување дека содржината што ја објавиле е од тој и тој портал или

Фејсбук страница и тие немаат никаква одговорност околу веста што ја пренеле.

Но, не е така. Преземајќи ги содржините од нив, ние учествуваме во тој процес. Ако веќе се прекршени нормите или има забележано уште поеклатантни прекршувања на професионализмот, тогаш одговорноста е сечија...

Кои се причините и факторите што придонесуваат до ова, дали има условеност од одредени центри на моќ, притисоци, влијанија, сето тоа е многу важно да се земе во предвид. Ако ние не го доловиме со помош на медиумите сето тоа за да ја едуцираме јавноста никој друг нема да може.

Биљана Јордановска

Фронтално против вирусот на современиот свет – лажните вести

Интернетот и другите нови дигитални чуда, како и секоја развојна технолошка револуција така и оваа, на човештвото му донесоа и многу благодати, но и многу главоболки. Само со една најприватна алатка, мобилниот телефон и со помош на интернетот како современо транспортно средство достапни секому од три до сто и три години, во миг човештвото се преобрази од консумент на информации во создавач на информации.

Поради овие технологии, поради најшироката достапност до мноштвото вести, од една страна со луѓето се потешко може да се манипулира. Но од друга пак, истите тие консументи се во можност и да создаваат автентични

вести ама и да пласираат и лажни и манипулативни информации. Така во еден плурален демократски општествен амбиент традиционалните медиуми добија силна конкуренција како во безбројните веб портали така и кај секој граѓанин одделно како потенцијален сосозадавач на вести. Во еден таков галиматијас на можности за правење и за пласирање на вести, во една таква нелојална конкуренција спрема традиционалните медиуми, а во настојувањата да се добие на читаност преку атрактивност, но и во намерни подметнувања лаги од лукративни мотиви, од најбанални карактерни хирови на нивните создавачи, па сè до добро смислени и стратегиски планирани специјални војни, општествата, па и нашето, се соочени со проблем наречен лажни вести.

Државите од поодамна отворија фронт против појавата на лажни вести. Еве, добро е што и нашата влада, конечно, смислено и стратегиски се вклучува во тие настојувања на своите граѓани, на институциите и на целото општество да му создава амбиент, да се заштити од лаги и од нивните последици.

Стратегијата во најава што владата ја промовираше е сеопфатна, целовита и ги вклучува сите сегменти на општеството. Преку институционални активности до ангажирање на граѓанскиот сектор со промовирање едукативни програми за препознавање лажни вести. Целта да се создаде широк фронт против вирусот на современиот свет.

Секако најголемата одговорноста за вистината и натаму е кај институциите и кај редакциите во традиционалните медиуми. Инертноста на службените извори на информации, нивната затвореност и спорост го овозможуваат, го отвораат просторот за манипулации. Новинарите и новинарството се немоќни доколку пристапот до автентичните информации им е оневозможен од страна на државните органи и институциите. Оттука и појавата на претпоставки и шпекулации и оттука и одговорноста на институциите за навремено и точно информирање на јавноста. Но и обврска и одговорност на новинарството, на медиумите и нивните уредувачки политики за автентичност и за вистинитост.

Стратегијата што владата ја промовираше против лажните вести може да успее ако се спроведува без здив, континуирано, долгорочно и доколку, како што и самата најави, сеопфатно, најшироко со вклучување на сите општествени чинители. Особено ако се потпре на искуствата на највиталниот сегмент, на граѓанскиот сектор. Тој да биде главниот едукативен тренинг центар кој, судејќи и според досегашните искуства и практики, има и мотиви и капацитети и може да го понесе лавовскиот дел од товарот во борбата против современото зло – лажните вести.

ЗОРАН ИВАНОВ

Лажните вести и говорот на омраза

Лажни вести е вид на „жолто новинарство“ или пропаганда која се состои од намерни дезинформации или измами што се шират преку медиумите или онлајн социјалните мрежи.

Веста потоа честопати се одразува како дезинформации во социјалните медиуми, но често може да се забележи и во информативните програми на мејнстрим медиумите. Лажни вести се пишуваат и објавуваат обично со цел да се доведат во заблуда, за да се наштети или да се стекнат финансиски или политички поени кои честопати користат сензационалистички, нечесни или целосно фабрикувани наслови за зголемување на читаноста.

Лажното информирање на јавноста се прави со цел намерно да се објави некоја пропаганда или дезинформација, а социјалните мрежи се користат за да се засили нивното ширење и нивната читаност. Разликата помеѓу лажните вести и вестите што служат за забава или сатира е во тоа што со првите се прават напори да се заведат читателите за финансиски, за политички или за други цели.

Лажните вести често се поврзани и со говорот на омраза, односно многу од нив се користат за да ги исплашат луѓето или да им наметнат некакво лошо мислење за одредена група.

Говорот на омразата преставува термин кој означува говор чија намера е да деградира, вознемири, да предизвика насилство или активности, врз основа на предрасуди врз основа на нивната раса, род, етничка припадност, националност, сексуална ориентација, родов идентитет, хендикеп, политички ставови, занимање или изглед или која било друга особина, против едно лице или групи.

Според законот, говор на омраза е секој говор, гестикација или однесување, пишан текст, или приказ кој што е забранет поради можноста да поттикне насилство или предрасудно дејствување против или од страна на некоја заштитена индивидуа или група, или поради што се деградира или заплашува одредена индивидуа или група.

Светот, а ниту нашето општество, не се имуни на феноменот „говор на омраза“. Честопати наидуваме на секакви навреди, повици за насилство и слично, особено на социјалните мрежи, онаму каде што надлежните не можат во целост да делуваат. Социјалните мрежи се исполнети со секакви погрдни зборови, служат и за групирање на одредени поединци каде ги разменуваат своите деструктивни пораки.

Говорот на омразата и лажните вести во ЦИВИЛ може да се пријават и анонимно. Важно е да се направи скриншот од постовите и коментарите што содржат говор на омраза и лажни вести, како и линковите од тие содржини, односно од нивните автор(к)и. Пријавувањето на говорот на омразата и лажните вести, како и за сите останати нерегуларности, е возможно и преку онлајн апликацијата на веб страницата Слободни избори, доколку се работи за изборен контекст. Во поширок контекст, пријавувањето може да се направи со испраќање на Фејсбук порака на ЦИВИЛ или преку е-пошта: civil.macedonia@gmail.com.

Коментари и постови со говор на омраза на социјалните мрежи и во медиумите може да се пријават и во МВР. На веб страницата на МВР постои Црвено копче на кое може да се пријави злоупотреба на деца, трговија со луѓе и криминал од омраза и повикување на насилство.

На располагање на совесните граѓанки и граѓани е и мејл адресата cybercrime@moi.gov.mk на која може да се пријавува говорот на омразата. Во пријавата, треба да се наведе име на корисникот и линк до интернет содржината.

А. Петровска

■ IV. ТЕРЕНСКИ АКТИВНОСТИ

ИНФО ШТАНДОВИ

Инфо-штандовите беа дел од теренските активности на ЦИВИЛ каде во директна комуникација со граѓаните се промовираа зелените вредности, антinationализмот и социјалната правда. На нив преку дистрибуција на информативен и едукативен материјал тимовите на ЦИВИЛ им дадоа можност на граѓаните за активно учество во донесувањето на одлуки на локално и национално ниво и вклучување во активностите на ЦИВИЛ во заложбите за зелените вредности, во барањата за социјална правда, борбата против национализмот, но и како да бидат дел од иницијативата за барање крај за расипништвото на функционерите со укинување на привилегиите. Исто така, за тимот на ЦИВИЛ беа битни ставовите и мислењата на граѓанките и граѓаните со цел подобро и поефективно спроведување на активностите

што следат.

РАБОТИЛНИЦИ

Работилниците беа можност за сите општествено активни граѓанки и граѓани без разлика од каде доаѓаат, дали се дел од невладиниот сектор, или пак дел од некоја партија, да ги изнесат своите ставови и предлози. Освен промоција на проектот „Зелена иднина“, на работилниците се зборуваше за поврзаноста меѓу европските и зелените вредности, социјалната и еколошката правда, како и дискусија на темите: „Зелени вредности на локално и централно ниво: состојби, предизвици и перспективи“ и „Граѓанското учество во општествените процеси за поддршка на демократските реформи, зелените алтернативи и антинационализмот“.

АНКЕТИ

ЦИВИЛ спроведе анкети на кои граѓанките и граѓаните одговараа на прашањата „Дали има национализам во земјата“ и „Колку се грижи Владата за животната средина во земјата“. Од 5 до 10 граѓани учествуваа во секоја анкета, во зависност од општината.

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

321.7(497.7)(083.94)

061.2(497.7)(083.94)

**ЗЕЛЕНИТЕ доаѓаат : публикација на проектот "Зелена иднина"
посветен на зелените вредности, социјална правда и антинационализам /
[уредник Биљана Јордановска]. - Скопје : Цивил - Центар за слобода,
2020. - 149 стр. : фотографии ; 21 см**

ISBN 978-608-4815-27-3

**а) Граѓанско општество - Македонија - Проекти б) Невладини организации -
Граѓански активизам - Македонија - Проекти
COBISS.MK-ID 51424005**

